

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Úroveň finanční gramotnosti dospělé
populace ve vybraných regionech**

**Level of adult Financial literacy in certain
regions**

Jarmila Skalická

Plzeň 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jarmila SKALICKÁ**
Osobní číslo: **K17B0046K**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných
regionech**
Zadávající katedra: **Katedra financí a účetnictví**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Charakterizujte finanční gramotnost.
2. Vymezte, jak by se měl chovat finančně gramotný občan.
3. Ověřte úroveň finanční gramotnosti dospělé populace.
4. Formulujte závěr.

Rozsah grafických prací: **neuveden**
Rozsah kvalifikační práce: **40 - 60**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **NACHER, Patrik.** *Konec finančních negramotů v Čechách, aneb, Staré pravdy nerezaví: příslovími, přirovnáními, pořekadly, rčeními, lidovými moudry a citáty k větší finanční gramotnosti a sebevědomí, aneb, co nám teta Kateřina neřekla.* Vydání druhé. Praha: Plot, 2017. ISBN isbn978-80-7428-311-6.
- **PETÝRKOVÁ, Lenka a CHMELAŘOVÁ, Pavlína.** *Základy finanční gramotnosti.* Praha: Generation Europe, 2011. ISBN 978-80-904974-8-1.
- **BERTL, Ivan.** *Kapitoly o finanční gramotnosti.* Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-622-7.
- **PHILLIPS, Michael.** *Sedm zákonů peněz: spirituální cesta k vašemu úspěchu.* Praha: Pragma, 1997. ISBN 978-80-7205-402-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Mgr. Milan Svoboda, Ph.D.**
Katedra ekonomie a kvantitativních metod

Datum zadání bakalářské práce: **23. října 2017**
Termín odevzdání bakalářské práce: **23. dubna 2018**

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2017

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných regionech“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití parametrů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne *18. 4. 2018* .....

Ball
.....

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce panu Ing. Mgr. Milanu Svobodovi, Ph.D. za odborný dohled, připomínky a odborné rady, čímž významně přispěl k vypracování této práce.

Dále děkuji kolegům, kteří mi pomáhali se získáváním dat dotazníkového šetření.

Obsah

Úvod.....	6
1 Finanční gramotnost	9
1. 1 Definice finanční gramotnosti.....	9
1. 2 Složky finanční gramotnosti	10
2 Finanční vzdělávání	12
2. 1 Postoj státu k finančnímu vzdělávání.....	13
2. 1. 1 Strategie finančního vzdělávání	13
2. 1. 2 Národní strategie finančního vzdělávání	16
2. 2 Zdroje a formy finančního vzdělávání dospělých.....	16
2. 3 Vzdělávání zástupců poskytovatelů	18
3 Dopady finanční ngramotnosti.....	18
3. 1 Asymetrie mezi poskytovateli a spotřebiteli	20
3. 2 Právní dopady a vliv na další poskytnutí úvěrů	21
3. 2. 1 Databáze informací o bonitě a důvěryhodnosti klientů.....	24
3. 3 Psychické a zdravotní dopady.....	27
3. 4 Sociální dopady.....	27
3. 5 Desatero zodpovědného zadlužování.....	28
4 Průzkumy finanční gramotnosti.....	30
5 Analýza úrovně finanční gramotnosti dospělé populace vybraného regionu	31
5. 1 Metodika	31
5. 2 Výzkumný soubor	32
5. 3 Analytická část.....	33
5. 3. 1 Vyhodnocení jednotlivých otázek	33
5. 3. 2 Bodové vyhodnocení dotazníku	59
5. 3. 3 Porovnání vybraných statistik	62
Závěr	65
Seznam obrázků.....	67
Seznam tabulek.....	67
Seznam použitých zkratk	68
Seznam použitých zdrojů.....	69
Seznam příloh	71

Úvod

Kdo si z vás dovolí řídit auto bez řidičského průkazu? Snad nikdo. A nejen kvůli možnému konfliktu s policií. Řídit auto se musí umět. Jinak je to nebezpečné.

Pustili byste se do projektování domu, aniž byste měli náležitou kvalifikaci? Sotva. Nejenže by takový dům neprošel kolaudací, ale pravděpodobně byste se báli, že vám jednou může spadnout na hlavu. Nikdo nechce riskovat něco takového.

A co teprve tvořit kvalitní kupní smlouvu na prodej svého domu? Bez znalosti právních norem, které se neustále novelizují, by to šlo velmi těžko a hrozily by i soudní spory.

Přesto se dnes najdou lidé – nikoliv jedinci, ale široké vrstvy lidí napříč věkovým kategoriím a různým úrovním vzdělání, kterým chybí základní orientace v oblasti financí. Základní termíny a vztahy, které se týkají domácích financí, zůstávají pro statisíce, ne-li miliony lidí utajené nebo aspoň nejasné. Důsledek? Lidé přicházejí o peníze. Špatně se pojišťují, berou si zbytečně drahé úvěry, chybně investují, nalétávají finančním podvodníkům.

V dobách počátku minulého století postačovalo lidem sledovat „zůstatek hotovosti v hrnečku“ na kuchyňské lince, neboť existovalo minimum finančních instrumentů, a to velmi jednoduchých. Spotřeba domácností se odvíjela od toho, kolik vykazoval stav hotových peněz doma „ve slamníku“.

Pokud se zaměříme na finančnictví v českých zemích, v minulém století tuto oblast silně a s negativními důsledky ovlivnilo po 2. světové válce odmítnutí Marshallova plánu, nástup bolševizace, kolektivizace a normalizace společnosti, jež bránil rozvoji ekonomiky, potažmo i finančního trhu. Obyvatelstvu bylo vnucováno, že všichni jednotlivci mají stejné potřeby, všichni jsou si rovni, budou mít stejně velkou odměnu za různě náročnou vykonanou práci, a tudíž orientace ve finančních věcech se omezily na existenci spořicího účtu, vkladní knížky a novomanželské půjčky.

Doba po listopadu 1989 s sebou přinesla nejen politické změny a uvolnění ve společnosti, ale i nové možnosti, se kterými se země bývalého sovětského bloku počaly seznamovat. A to i v oblasti finančnictví, kde se začaly projevovat důsledky čtyřicetileté izolace od západního světa. Otevření se naší ekonomiky přineslo na domácí trh finanční instrumenty, které domácnosti i firmy neznaly a současně netušily nic o rizicích z nich plynoucích. Finanční gramotnost byla v té době v podstatě na bodu nula. Byl to nový

problém, kterým se v republice nikdo nezabýval – ani ministerstvo školství, ministerstvo financí či Česká národní banka (dříve SBČS). Na přelomu tisíciletí, které bylo mimo jiné provázeno v Čechách privatizací národních bank, se problém finanční gramotnosti ještě více prohloubil, a to zejména v jeho důsledcích, kdy byl novými zahraničními majiteli českých bank vytvářen tlak na profitabilitu obchodu na úkor kvality a vlastních potřeb domácností či firem. Bankéři se unifikovali do rolí „všeznalců“, bohužel bez dostatečných odborných znalostí. Stejná situace byla u firem, které nabízely služby nezávislého finančního poradenství, kde vítězem byl jednoznačně prodejce, nikoliv spotřebitel. A to byla doba, kdy obyvatelstvo svojí velmi nízkou úrovní finanční gramotnosti přicházelo o největší peníze.

Teprve v polovině minulého desetiletí se problémem začalo zabývat ministerstvo financí, podle něhož se potřeba finančního vzdělávání stala důležitou součástí ochrany spotřebitele při jeho orientaci na finančním trhu. V té době tuto skutečnost potvrzují také zkušenosti ze zahraničí nebo třeba aktivity OECD a EU. Ministerstvo financí si toho času rovněž dalo za úkol provádět osvětu, aby se občané orientovali v základních zákonitostech fungování trhu a dokázali se správně rozhodovat v závislosti na své situaci.

Po roce 2010 se do řešení dlouhodobého problému finanční gramotnosti postupně zapojila i další ministerstva, včetně ČNB a některých renomovaných firem. Díky jejich společnému úsilí začalo docházet k postupné regulaci trhu na straně poskytovatelů, a to tak, aby se spotřebitel potkával s odborníky a byly řešeny jeho potřeby, nikoliv potřeby poskytovatelů či zprostředkovatelů. Tyto kroky lze hodnotit jako pozitivní, nicméně i přes dotyčné legislativní úpravy zůstává oblast finanční gramotnosti obyvatel naší země nedořešeným problémem.

Při každodenní komunikaci s klientelou se jako bankéř setkávám s různou úrovní „finančního povědomí“, a to mi inspirovalo se touto oblastí zabývat ve své bakalářské práci.

Cílem této práce je zjistit úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných regionech, a to prostřednictvím analýzy dat z vlastního dotazníkového šetření. Souhrnné informace lokálního průzkumu v rámci Plzeňského kraje umožňují srovnání s celorepublikovým průzkumem a porovnávání jednotlivých skupin dotazovaných občanů.

Bakalářská práce obsahuje teoretickou a praktickou část. Jednotlivé části jsou členěny do kapitol. Začátek práce definuje finanční gramotnost a její složky. Následná kapitola má zaměření na finanční vzdělávání – vývoj vzdělávání, postoj státu, formy a dostupnost vzdělávání. Naopak třetí kapitola popisuje dopady finanční negramotnosti. Nedostatečná úroveň finanční gramotnosti může způsobit nejen finanční, ale i zdravotní problémy nebo záznamy, které následně stíží až úplně znemožní využití některých druhů finančních služeb. Ve čtvrté kapitole je krátká zmínka o existujících výzkumech finanční gramotnosti. A pátá kapitola zahrnuje vlastní empirický výzkum. Podkapitoly jsou zaměřeny na vyhodnocení jednotlivých dotazníkových otázek, celkové bodové vyhodnocení a porovnání vybraných statistik. Poslední – závěrečná kapitola obsahuje zhodnocení úrovně finanční gramotnosti vycházející z předešlé analýzy.

1 Finanční gramotnost

Za gramotného člověka je považován ten, kdo umí číst a psát. Zakladatelkou této základní vzdělávací povinnosti na českém území z r. 1774 je považována Marie Terezie. Následně povinnou školní docházku pak uvedl do praxe říšský školský zákon z roku 1869. V současnosti vzdělávání podléhá mimo jiné tzv. školskému zákonu.

Už dávno nestačí umět číst, psát, znát základy počítání aj. S rozvojem a šířením vzdělanosti se gramotnost začala považovat ve vyspělých zemích za samozřejmost. Z toho důvodu začala vznikat za pomoci přídavného jména různá slovní spojení přesněji definující nové významy. Např. známe gramotnost počítačovou, ekonomickou, matematickou, sociální, přírodovědnou, funkční, spotřebitelskou,...

S rozvojem nejen v naší zemi souvisí potřeba umět se orientovat ve složitém finančním světě, potřebě umět hospodařit s finančními prostředky, což vedlo ke vzniku finanční gramotnosti. V České republice byla na rozdíl od jiných gramotností definována až v roce 2006, v rámci činnosti mezirezortní Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání. Na této definici se shodly MF, MPO, MŠMT a ČNB, ve spolupráci se spotřebitelskými a profesními sdruženími. [6, s. 46]

1. 1 Definice finanční gramotnosti

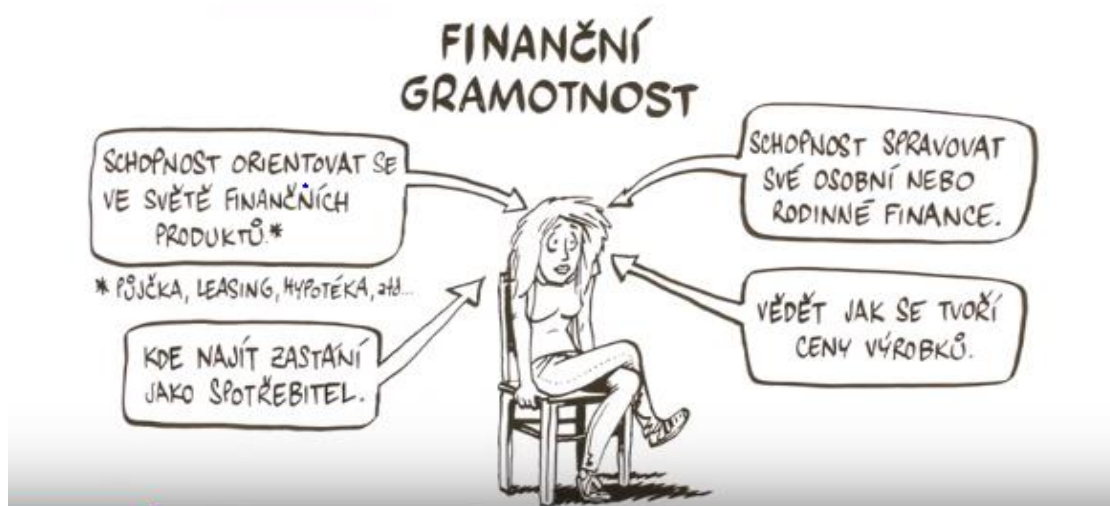
Jedna z prvních definic z roku 2007 dle Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání naší země zní: „*Finanční gramotnost* je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. *Finančně gramotný občan* se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ [7, s. 11] nebo [9]

V roce 2017 členové Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání revidovali a odsouhlasili novou definici finanční gramotnosti: „Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.“ [9]

Společensví OECD v rámci svého dotazníku o finanční gramotnosti a metodických pokynech vyvinutých Mezinárodní sítí vzdělávání (INFE) uvádí definici následovně: „Kombinace povědomí, znalostí, dovedností, postojů a chování pro vznik finančního rozhodnutí k dosažení individuálního finančního blahobytu“ [8]

Obě výše uvedené definice naznačují shodu v základním významu. Jelikož není dána jednoznačná definice na národní či mezinárodní úrovni, můžeme se setkat s různými variantami, které se snaží popsat význam slovního spojení finanční gramotnosti. V literatuře nebo internetových zdrojích můžeme vyhledávat dle klíčových slov „financial literacy“ (finanční gramotnost) nebo „financial education“ (finanční vzdělávání), případně „financial capability“ (finanční kvalifikace) apod.

Obrázek 1: Finanční gramotnost

Zdroj: YouTube – ze vzdělávacího cyklu Akademie věd ČR „NEZkreslená věda II“

1. 2 Složky finanční gramotnosti

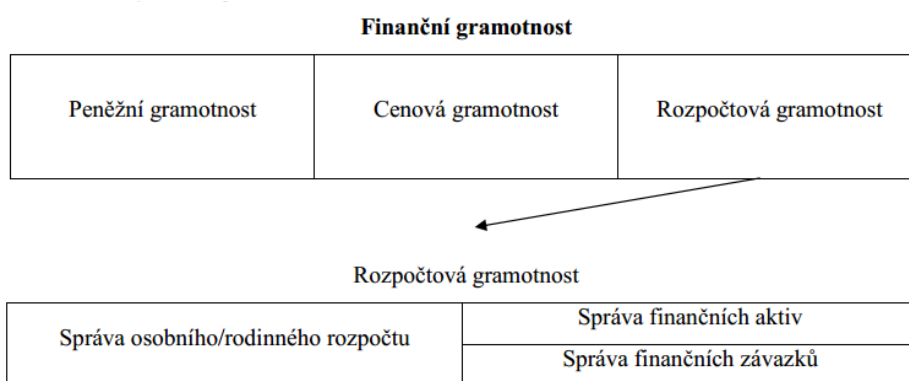
Definice finanční gramotnosti je strukturovaná. FG jako správa osobních/rodinných financí zahrnuje tři složky: gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

Peněžní gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.)

Cenovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro porozumění cenovým mechanismům a inflace (např. porozumění principu ceny peněz v čase, rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a porozumění cenám finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb apod.)

Rozpočtovou gramotnost představují kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované: *správu finančních aktiv* (např. vkladů, investic a pojištění) a *správu finančních závazků* (např. úvěrů a leasingu). To předpokládá v obou případech orientaci na trhu různě komplikovaných finančních produktů a služeb, schopnost mezi sebou jednotlivé produkty či služby porovnávat a volit ty nejvhodnější s ohledem na konkrétní životní situaci. [7, s. 12]

Obrázek 2: Schéma - Složky finanční gramotnosti

Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání, 2010

FG nelze vnímat pouze samostatně, jelikož je součástí širší ekonomické gramotnosti a dále souvisí a jejími součástmi jsou makroekonomické aspekty a daňová oblast. Další propojenost nalezneme s numerickou, informační a právní gramotností.

Zde alespoň v krátkosti zmíním makroekonomické aspekty v podobě orientace v základních vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a porozumění základním makroekonomickým ukazatelům jako např. inflace, hrubý domácí produkt, měnový kurz apod. Stejně tak důležité je alespoň základní povědomí o daňovém systému, což následně přispívá k zodpovědnějšímu chování občanů vůči rodině a státu. Informační gramotnost,

tedy schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit relevantní informace v kontextu je neméně důležitá. Pod právní gramotností se rozumí přehled o právech a povinnostech a také možnostech, kam se obrátit o pomoc.

Výše uvedené informace v různých podobách zpracování obsahuje Strategie finančního vzdělávání vydaná Ministerstvem financí České republiky z října 2007, jež byla následně v květnu 2010 nahrazena Národní strategií finančního vzdělávání a nedílnou součástí jsou Standardy finanční gramotnosti. [9]

2 Finanční vzdělávání

Začátkem minulého století postačovala běžnému občanovi základní matematická a numerická gramotnost včetně hodně zjednodušené rozpočtové znalosti. Tedy v té době si člověk vystačil se vzděláním ze základní školy. Umět sestavit rozpočet, jak vyjít od výplaty k výplatě, jakou sumu může dávat do hrnečku pro budoucí plánované i nečekané výdaje. Půjčování nebylo příliš rozšířené, častěji se žilo s filosofií „na co nemám, to si nekoupím“. Takové selské či jednoduché kupecké počty.

S nástupem centrálně plánované ekonomiky byl taktéž finanční trh omezený a lidé neměli velký výběr z finančních produktů. Mezi nejznámější patřily: spořicí účty, vkladní knížky, novomanželské půjčky, několik typů pojištění majetku, dětí a pracujících. Centralizace omezovala rozvoj, vše důležité bylo dáno a centrálně vymyšleno. V lidech posílil zlovyk nebýt zodpovědný za svá rozhodnutí. Dalším negativem této doby bylo zaostávání oproti zemím s tržním hospodářstvím.

Po revoluci v roce 1989 a otevřením ekonomiky začal velmi dynamický rozvoj všeho. Mimo jiné došlo ke vzniku komerčních společností přímo nebo nepřímo poskytujících a nabízejících různé produkty. Firmy a občané se do všeho vrhali a často si nikterak nepřipouštěli a ani je nenapadlo, že může být výsledek jiný než záměr. Procitání díky krachům, podvodům či běžným podnikatelským neúspěchům bylo silnou novou zkušeností. Někdo zareagoval následnou obezřetností, jiní odmítáním. Na trhu byl nový problém, který nikdo neřešil. Následně docházelo k dalšímu prohlubování, např. zahraniční majitelé společností působících na finančním trhu využili neznalosti tlakem na profitabilitu obchodu na úkor kvality a vlastních potřeb domácností či firem. Na poli poskytování finančních služeb vzniklo mnoho firem, které nabízely služby nezávislého

poradenství, kde vítězem byl jednoznačně prodejce, nikoliv spotřebitel. Důvodem byl tlak na získání obchodu, ale i neodbornost a jediný cíl zisk pro poskytovatele bez ohledu na jakékoliv důsledky.

V této době obyvatelstvo díky téměř nulové finanční gramotnosti přicházelo o největší peníze a naše zaostalost a neznalost to jen umocňovala.

Pod tíhou zmíněných událostí je jednoznačné, že potřeba finančního vzdělávání se změnila v nutnost.

Finančně gramotný člověk se dokáže uplatnit ve společnosti, je plnohodnotným účastníkem finančního trhu, umí se orientovat, má schopnost přijímat odpovědná rozhodnutí, ve výsledku je spokojenější a i pro ekonomiku přínosnějším jedincem.

2. 1 Postoj státu k finančnímu vzdělávání

Vývoj finančního trhu a prohlubující se asymetrie mezi klienty (spotřebiteli) a finančními institucemi byl silným impulzem k reakci ze strany státu. První projevy byly na právní úrovni ochrany spotřebitele. Následný průzkum FG a jeho výsledky podpořily další kroky k docílení lepšího postavení klientů a vyrovnání vzniklé asymetrie.

Česká republika nebyla jediným státem, který řešil otázku FG. V té době již existovala OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), která se zabývala vzděláváním na mezinárodní úrovni, koordinovala spolupráci mezi státy na ekonomické i vzdělávací úrovni aj. V roce 2004 spustila projekt Mezinárodního finančního vzdělávání a od té doby vypracovává a vydává doporučení v oblasti finančního vzdělávání, shromažďuje a sdílí informace této tematiky.

2. 1. 1 Strategie finančního vzdělávání

První projekt sestavený Ministerstvem financí ČR byla již zmiňovaná *Strategie finančního vzdělávání* z roku 2007. Obsahovala popis důležitosti finančního vzdělávání, definovala finanční gramotnost, zmiňovala zjištěný stav FG společností STEM/MARK, navrhovala řešení.

Mezi vybraná hlavní zjištění průzkumu byla zařazena zjištění (uvádím jen několik vybraných):

- Celkem 45 % populace deklaruje (spíše neurčitě) schopnost orientace v nabídce konkrétních produktů na finančním trhu.
- Necelá třetina (29 %) přiznává, že úroveň znalostí jí brání ve využívání finančních produktů - nejčastěji jde o investiční, dále o úvěrové a spořicí produkty.
- 9 z 10 dotázaných pokládá za užitečné vzdělávání dospělé populace v oblasti hospodaření s penězi. Pochopení pojmů a další vzdělávání vítají především lidé již informovaní, vzdělanější a mladší.
- Většina (81 %) respondentů se shoduje v tom, že ve škole znalosti pro orientaci v oblasti financí a bank nezískala. Téměř všichni (93 %) souhlasí s možností objasnit základní pojmy z oblasti finančního světa na středních školách, necelá polovina by toto učivo směřovala již na základní školy.
- Pouze čtvrtina domácností sestavuje pravidelně svůj rodinný nebo osobní rozpočet, další 2/5 toto činí v případě plánování větších výdajů.
- Převážná většina se shoduje na potřebě vzdělávání celé populace (dětí, mládeže, dospělých i seniorů) v oblasti tvorby rodinného rozpočtu, investic a úvěrů. I v této oblasti jsou upřednostňovány informace z brožur, letáků, internetu, TV pořadů či odborných článků.

Výsledek průzkumu ukázal naléhavou potřebu systematického rozvoje finančního vzdělávání v České republice.

Reakcí bylo navržení priorit a cílové skupiny projektů finančního vzdělávání.

A) Podpořit aktivní roli občanů jako spotřebitelů na finančním trhu.

B) Věnovat se prevenci proti zadlužení (v letech 2004-2006 uváděla statistika ČNB a MF dynamický nárůst zadlužování a počet nařízených exekucí)

C) Zajištění na stáří (vzhledem ke stárnoucí populaci posílit ostatní formy zabezpečení na stáří)

Cílové skupiny tvořeny dle fází životního cyklu (žáci – fáze bez zdrojů a závazků, studenti a mladí dospělí – fáze nízkých úspor, rodiny s dětmi – fáze půjček, samostatná ekonomicky aktivní domácnost – fáze investic, lidé okolo důchodového věku – fáze čerpání majetku).

Druhým způsobem segmentace cílového trhu bylo na: předlužené domácnosti, skupiny se specifickými potřebami a skupiny ve specifické situaci.

Dvoupilířová struktura vzdělávání (počáteční a další vzdělání)

Počáteční vzdělávání na předškolním až vysokoškolském stupni a dalších akreditovaných programech vzdělávání.

Další vzdělávání je aktivita, která není počátečním vzděláváním, často označováno vzděláváním celoživotním.

Od projektů finančního vzdělávání se očekávalo, že budou svým charakterem rozvíjet a zvyšovat úroveň finanční gramotnosti ve smyslu základní orientace a přehledu o finančních produktech či službách (*princip obecnosti*), přičemž se nesmí propagace týkat konkrétních produktů a služeb. Dále zajištění odborné úrovně vzdělavatelů (*princip odbornosti*). A dostupnost informací cílovým skupinám bez dalšího omezení (*princip informovanosti*).

MF, MŠMT a MPO připravily na základě usnesení vlády ČR *systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*.

Zásady opatření v rámci počátečního vzdělávání obsahovaly:

- vytvoření standardu FG absolventů
- promítnutí standardů do rámcových vzdělávacích programů
- vytvoření metodických doporučení školám
- zařazení témat finančního vzdělávání do vzdělávacích programů
- pravidelné monitorování úrovně finanční gramotnosti

Systém dalšího finančního vzdělávání spotřebitelů zaměřený na dospělou populaci měl být především zajištěn soukromým sektorem, zejména prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů. Veřejná správa měla menší podíl.

Zásady opatření v rámci dalšího vzdělávání:

- vytvoření standardu finančně gramotného občana
- vstupní ověření úrovně FG české populace a přehled existujících projektů
- vybrat projekty a posoudit možnost dotační podpory
- spolupráce veřejné správy, profesních sdružení, sdružení spotřebitelů v rámci Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání
- pravidelné monitorování úrovně finanční gramotnosti

Svoji roli měli definovány subjekty veřejné správy (MF, MŠMT, MPO, ČNB, MPSV aj.), profesní a ostatní sdružení, média.

Bohužel Strategie finančního vzdělávání nebyla vládou schválenou koncepcí, tedy nebyla závazná pro celou státní správu. A její plnění probíhalo jen částečně a neplnilo svoji komplexní funkci. [9]

2. 1. 2 Národní strategie finančního vzdělávání

Národní strategie finančního vzdělávání je aktualizací Strategie finančního vzdělávání. Byla přijata vládou v květnu roku 2010 na základě Usnesení č. 338/2010. Obsahuje ucelený systematický přístup s posílení FG občanů České republiky.

Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně FG.

Navazuje na řadu koncepčních kroků v oblasti ochrany spotřebitele a vzdělávání obecně na evropské i mezinárodní úrovni a vychází z doporučení mezinárodních organizací OECD.

Účelem strategie je zastřešení v podobě určení společných cílů, obecných principů a prostředků k jejich dosažení, nikoliv popis realizace konkrétních projektů či programů.

Česká národní banka je v roli jednoho z klíčových subjektů veřejné správy. Jako orgán dohledu nad ochranou spotřebitele na finančním trhu se zapojuje svými projekty na podporu vzdělávání v obou pilířích. Také je členem Pracovní skupiny a jejího Výkonného výboru. [9]

2. 2 Zdroje a formy finančního vzdělávání dospělých

Během posledních 20 let se nejen výrazně změnil finanční trh, ale i možnosti získávání informací – tedy přístupu ke vzdělávání. V porevolučním období mnoho dostupné literatury nebylo. Možná by ji ani nikdo nekupoval. Když netušíte, co nepříjemného se může s Vašimi penězi stát, nemáte důvod hledat protiopatření. Osobně jsem se setkala např. s knihou MYŠLENÍM K BOHATSVÍ od Napoleona Hilla slibující odhalení tajemství, jak vydělat peníze a osvojit si princip úspěchu. Nebo kniha Zlatá pravidla

obchodování od Davida Robinsona a další. Z dnešního pohledu knihy na míle vzdálené od tématu finančního vzdělávání, i když se financí svým způsobem dotýkaly.

Silným informačním zdrojem byl tisk (noviny a časopisy), rádio a televize. Bohužel obsah většinou ovlivňoval zadavatel, tudíž se zaměřením obchodního charakteru a ve výsledku se jednalo více či méně o skrytou reklamou na nějaký produkt.

První „vlastovkou“ v oblasti finančního vzdělávání, který měl celorepublikové pokrytí, byl v roce 2006 vzdělávací seriál „Osobní finanční plán“, který vznikl ve spolupráci s Komisí pro cenné papíry, Českou národní bankou a různými asociacemi. Následoval několikadílňý pořad společnosti Partners Financial Services, a. s. taktéž v České televizi s názvem „Krotitelé dluhů“. Na skutečných příbězích lidí, a několik jich bylo i z Plzeňského kraje, měli diváci možnost se seznámit, jak se lehce lze dostat do finanční tísně, pro běžného člověka bez řešitelného konce, a jak odborníci společnosti Partners dokázali veřejně před televizními obrazovkami najít reálná východiska.

Výrazná změna nastala po roce 2010 (přijetí Národní strategie finančního vzdělání). Důkazem je například kniha z roku 2011 „Osobní finance - Základy finanční gramotnosti“, jejíž vydání podpořilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (viz seznam literatury [2]). Poté se na trhu objevilo množství další literatury. Také další pořad: „Suma sumárum, aneb kde jsou mé peníze“ vysílaný opět Českou televizí, který poukazoval na konkrétní případy „finančně negramotných“ lidí, kteří díky své neznalosti a důvěřivosti dostaly do existenčních problémů.

Mezitím došlo k výraznému zvýšení počtu domácností s internetem a zdroj informací se téměř nekonečně rozšířil. Za nezkrusované a úplné informace považuji „O penězích a lidech“ viz www.penizenauteku.cz - web zajišťovaný ČNB nebo www.psfv.cz – online kurz MF „Proč se finančně vzdělávat?“.

Obchodní společnosti (banky, investiční společnosti, pojišťovny,...) se následně také zapojily do podpory vzdělávání obyvatel v rámci společenské odpovědnosti. Formou finanční podpory projektů neziskových organizací (např. ČSOB Nadační program vzdělání) nebo spoluprací s Poradnou při finanční tísně (např. UniCredit Bank). Česká spořitelna zvolila službu „Moje zdravé finance“, jiné finanční ústavy šly cestou vzdělávacích videí. Komerční banka a Akademie věd ČR daly vznik vzdělávacímu cyklu „NEZkreslená věda“, ING bank „Všechno, co jste chtěli vědět o investování a báli jste se

zeptat“ a další navazující části. Pioneer Investments (nyní Amundi) má vzdělávací pořady „Co je to podílový fond?, Investiční výmluvy“ aj. V těchto případech je nabíledni více obezřetnosti, jelikož takové vzdělávací programy nemusí být zcela pravdivé a objektivní.

V současnosti se poměrně pravidelně objevují v tisku články nebo přílohy na téma FG, finanční vzdělávání včetně různých testů. Taktéž v televizi nebo rozhlasu - nejčastěji v rámci ranních programů vysílání. Krátký vysílací čas těchto témat však způsobuje vytržení informací z celkového kontextu a zkresluje celkový obraz tématu.

Od ledna 2018 je ve vysílání České televize nový vzdělávací seriál o finanční gramotnosti s názvem „Podtrženo, sečteno!“. Jednotlivé díly jsou zaměřeny na různé životní etapy a situace. Obsahově je vhodný pro všechny věkové skupiny.

2. 3 Vzdělávání zástupců poskytovatelů

Po roce 1989 bylo na všech finančních společnostech, jakým způsobem a jak obsahově proškolí své zaměstnance či zástupce na úrovni obchodních dovedností i odborných znalostí. Toto doznalo vývoje a od roku 2010 přicházely postupné regulační opatření. Jedním z prvních zásahů byla zkouška odborné způsobilosti týkající se penzijní reformy v roce 2012. V dalších letech se přidaly oblasti kolektivního investování a investičního poradenství. Velmi čerstvou záležitostí, z konce roku 2016, je odborná zkouška podle zákona o spotřebitelském úvěru. Tyto vysoce náročné certifikace mají ještě jednoho společného jmenovatele, a to požadavek minimálně středoškolského vzdělání s maturitou.

3 Dopady finanční negramotnosti

„Komu není rady, tomu není pomoci“ nebo „Chytrému napověz, hloupého trkni“ jsou známá přísloví. I tato použil Patrik Nacher ve své knize Konec finančních negramotů v Čechách, kde se snaží pomocí známých přísloví vysvětlit zásady finanční gramotnosti. [4, s. 22]

Ministerstvo financí provozující webové stránky „Proč se finančně vzdělávat?“ upoutává hesly:

„Aby Vás někdo neokradl.“

„Abyste se neztratili ve světě financí.“

„Abyste dokázali zhodnotit své peníze.“

„Abyste byly o něco chytřejší.“

„Abyste nezažili svou rodinu.“

Tyto důvody „*Proč se vzdělávat?*“ jsou upozornění na možné důsledky nevědomosti, tudíž citují nejčastější dopady finanční negramotnosti.

Protože není a bylo by velice těžké stanovit přesnou hranici mezi finanční gramotností a finanční negramotností, je i dále k tématu přistupováno na úrovni rozlišení alespoň v nejnápadnějších bodech.

Období od roku 1989 je pro Českou republiku něco jako novou epochou. Při pomyslném rozdělení na *poskytovatele* a *spotřebitele*, přesněji společnosti nabízející služby v oblasti finančního trhu a na straně druhé obyvatele, byly a jsou patrné rozdíly v přístupu k zájmu o vzdělávání ve finanční oblasti a pochopitelně následně i v schopnostech vytěžení příležitostí finančního trhu.

Z podstaty své existence bývá u podnikající fyzické nebo právnické osoby hlavní prioritou zisk. Tato priorita neméně platí i pro všechny, kteří se „živí“ poskytováním služeb na úrovni poradenství nebo přímo poskytování finančních produktů.

Cesta k dosažení zisku vede přes prodej produktů či služeb a nástrojem zisku je spotřebitel v roli „lovené zvěře“. „Lovcem“ může být bankéř, pojišťovací poradce, finanční poradce, poradce stavební spořitelny, investiční poradce apod. „Zbraní“ je obchodní taktika, znalost obchodních dovedností, k tomu přispívá též znalost prodávaného produktu, um rozhodného a přesvědčivého vedení jednání. Za „vábničku“ slouží různé formy propagace postavené nejen na vzbuzení zájmu, ale hlavně vyvolání neodolatelné touhy a plnění si potřeb, poskytovatelem často podsouvaných.

Veškerá literatura a jiné zdroje s tematikou finanční gramotnosti upozorňují na rozlišování zodpovědného a nezodpovědného přístupu k financím, na nutnost porovnávání nabídek, na určitou obezřetnost vůči lákavým možnostem nebo ukazují způsoby správného hospodaření.

Výše uvedené opět vtipnou formou definoval Patrik Nacher pomocí úsloví: „Každá liška chválí svůj ocas“, „Důvěřuj, ale prověřuj“, „Koho chleba jíš, toho píseň zpívej“ [4, s. 26 až 30]

Spotřebitelé (v očích poskytovatelů jimi jsou klienti) postupují spíše emocionálně a ne příliš obchodně. Jejich prioritou je uspokojení potřeby a získání užitku. Většinou detailně nehledí na všechny alternativy řešení nebo důsledky případného nevhodného rozhodnutí.

Na ukázkou:

„Jako rodiče bychom chtěli dítěti něco naspořit do dospělosti“ – potřeba odkládat pravidelně nějaké finanční prostředky. Užitek je za x let naspořená suma peněz. Nástrojem dosažení nějaký produkt. Pokud byl nejrychlejší pracovník pojišťovny, uzavřou rodiče dítěti pojištění. Pokud byl rychlejší zástupce stavební spořitelny, má dítě uzavřené stavební spoření. Pokud rodiče odolali prvnímu náporu „lovců“ a šli se například poradit do banky, uzavřeli smlouvu o pravidelném investování.

„Potřebuji nové auto, to současné dosluhuje“ – potřebou je získat přepravní prostředek a užitek jeho spolehlivost a minimální nutnost oprav. Žena jako kupující tíhne pravděpodobněji k sympatickému vozidlu barvou, velikostí a častěji nižší cenou. Naopak muž v roli kupujícího zpravidla inklinuje k výbavě, síle, více se zajímá o technickou stránku či vyzářující image. Ve finále se přikloní k vyšší ceně a za situace nedostatku vlastních zdrojů využijí jako nástroj nějaký typ úvěru. Při nákupu v bazaru nebo u prodejce nových aut jim bude nabídnut úvěr nebo leasing partnerské společnosti. Pokud budou vědět cenu předem nebo si stanoví limit na pořízení auta, přijdou se zeptat do své banky, případně využijí internetových či jiných nabídek.

Nevhodné rozhodnutí může mít různě silné důsledky v podobě výběru méně vhodného produktu, v některých případech vede až k fatálním následkům

3. 1 Asymetrie mezi poskytovateli a spotřebiteli

Nejvýznamnější asymetrie je na úrovni informační, finanční gramotnosti, ekonomické síly, schopnosti posoudit kvalitu a rizika.

Rozdílnost pohledů mezi poskytovateli a spotřebiteli lze charakterizovat následující definicí: „Pojem asymetrické informace znamená, že ekonomické subjekty na jedné

straně trhu mají mnohem lepší informace než subjekty na straně druhé“. Negativní dopady asymetrie informací nese nejčastěji spotřebitel. Obecnou příčinou jejího vzniku je jednak existence neznámé nebo utajené činnosti, která nemůže být v dostatečné přesnosti monitorována protistranou nebo bez vynaložení znatelných dodatečných nákladů. Druhá možnost vzniku souvisí s informacemi neznámými či informací, kterými disponuje pouze jedna strana díky lepším odborným znalostem než protistrana. [5, s. 41]

Rozdíl v ekonomické síle se projevuje nízkou schopností hájit svá práva nebo malou vyjednávací silou. Klienti nevědí, na co mají nárok, jaká mají práva, na co se zeptat. Jako jedinci mají malou pravděpodobnost vyjednat si výrazně lepší úrokovou sazbu apod.

V určitých případech je nutnost využít odborníka, neboť on díky svému vzdělání v oboru a praxi má odpovídající předpoklady pro vhodné rozhodnutí za klienta. Pro tyto případy se snaží stát ochránit spotřebitele aktualizacemi právních norem, povinnými odbornými zkouškami pro poskytovatele a jejich zveřejnění.

3. 2 Právní dopady a vliv na další poskytnutí úvěrů

Nejsledovanějším tématem je oblast zadlužování, ve které se nejvíce promítá nedostatečná finanční gramotnost. Pomineme-li nyní úvěry, které mají lidé v souladu s pravidly finanční gramotnosti, zůstane velká skupina tzv. problémových úvěrů. Tyto závazky nejsou spláceny v souladu se splátkovým kalendářem nebo jsou již postoupeny dalšímu vymáhání.

Do problému splácet své finanční závazky se může dostat každý. Některé důvody jsou nepředvídatelné a nelze se na ně dostatečně připravit.

Pokud přestane klient splácet v řádném termínu, je poskytovatelem na tuto skutečnost upozorněn a má možnost v několika nadcházejících dnech nedoplatek vyrovnat. Jestliže tak neučiní, kromě další obvykle zpoplatněné výzvy k úhradě se vystavuje negativnímu záznamu do úvěrových registrů. Při stále trvající pohledávce věřitele dojde k postoupení pohledávky k dalšímu vymáhání. Úvěr bývá uzavřen pro další režim běžného splácení a je evidován jako celková suma pohledávky. Klient obdrží další dopis obsahující informaci o celkovém dluhu navýšenou o mimosoudní poplatky vymáhající společnosti. Nedojde-li k úhradě nebo dohodě o nastavení nového splátkového kalendáře, může případ pokračovat k soudu.

Nejrychlejší a nejefektivnější alternativou k soudnímu výkonu rozhodnutí je **exekuce**. Jedná se o státem povolený a řízený způsob vymáhání dluhů, jehož způsoby provedení určuje exekuční řád. Podrobnosti o předpisech, centrální evidenci a dohled nad činností exekutorů spravuje *Exekutorská komora České republiky* (viz <http://ekcr.cz>) zřízená zákonem č. 120/2001 Sb.

Pro některé dlužníky však nemusí být exekuce vhodným řešením. Příkladem je případ tak vysokého dluhu, že by splácení trvalo významnou část života dlužníka nebo by vzhledem k jeho příjmům ani nebylo možné – zde se nabízí alternativa osobního bankrotu.

Oddlužení (osobní bankrot) je soudem nařízený proces na základě insolvenčního zákona. Tuto službu kvalitně a zdarma poskytují různé neziskové organizace nebo úplatně advokáti. Podrobnější informace viz <https://insolvency.justice.cz> . Legislativně jsou přesně stanoveny podmínky, které musí žadatel – dlužník splňovat pro možnost podání žádosti - všem věřitelům zaplatit minimálně 30 % jejich pohledávek buďto jednorázově, prodejem soudem *určeného majetku*, nebo během 5 let v pravidelných, předem stanovených splátkách.

Stačí však porušit podmínky, oddlužení je zrušeno a je uvalen **konkurz** (úpadkové řízení) - vše co dlužník vlastní, je prodáno v dražbě nebo jiným způsobem za účelem uspokojení pohledávek věřitelů. O pomoc je možné požádat neziskové organizace nebo advokáty.[9]

„Novinkou je ze dne 17. 1. 2018 vládou schválená novela insolvenčního zákona, která má přinést výrazné zlepšení postavení dlužníků a věřitelů. Cílem návrhu je řešení situace dlužníků, kteří se ocitli v tzv. dluhové pasti – na oddlužení tak po novele bude moci dosáhnout vyšší počet dlužníků, kteří budou své dluhy poctivě splácet. Proces oddlužení by měl podle novely trvat tři, pět nebo sedm let v závislosti na výši splacených dluhů. Novela též navrhuje odstranit minimální nutnou výši zaplacených dluhů (30 % pohledávek nezajištěných věřitelů).“ [10]

Obzvláště pro poskytovatele úvěrů z bankovního sektoru jsou výše uvedené informace velice cenné. Nález konkurzu, oddlužení, exekuce je důvodem k jednoznačnému zamítnutí klientovi žádosti o úvěr. Podrobnější data o chování klienta vůči úvěrovým závazkům čerpají z Bankovního registru klientských informací – **BRKI**, Nebankovního

registru klientských informací – **NRKI** a registru Zájmové sdružení právnických osob – **SOLUS**.

Zde jsou uchovávány informace o datu vzniku a zániku úvěrového vztahu, typu úvěrového vztahu, měsíční splátce, splátkové politice klienta. Pokud dojde k odkladu splátky nebo prodlení úhrady řádné splátky, je vidět, kolik dní i jaká byla absolutní výše dluhu, zda byl úvěr zesplatněn a další informace - vše je viditelné i několik let po doplacení úvěru. SOLUS sdružuje i společnosti z různých ekonomických sektorů. Je v něm možné najít záznam o nezaplaceném vyúčtování za telefon, internet, plyn či elektřinu.

Všechny „negativní prohřešky“ uvedené v registrech ovlivňují rozhodování o poskytnutí – vyhovění žádosti klienta o úvěr a nezřídká negativně ovlivní poskytnutou úrokovou sazbu. Jednoduše řečeno - pozitivní záznamy v registrech zvyšují pravděpodobnost poskytnutí úvěru a většinou zajistí pro klienta lepší podmínky v podobě nižší úrokové sazby.

Mohlo by se zdát, že nemít žádný záznam (ani pozitivní ani negativní) je nejlepší. Nebývá to ale pravda. Pokud na žadatele o úvěr není nalezen žádný záznam (např. nikdy neměl ani kontokorent nebo drobný splátkový úvěr), není k dispozici žádná statistika splátkového chování a u nezajištěných úvěrů dochází k zařazení do skupiny mezi lidi s občasnou lehkou splátkovou delikvencí a tím pádem k navýšení úrokové sazby.

Využívání registrů přispívá k prevenci předlužování klientů, prevenci růstu počtu dlužníků v prodlení a přispívá ke snižování ztráty věřitelů.

V období cca před rokem 2000 bylo možné během jednoho dne obejít několik společností a u každé se zadlužit – věřitelé neměli možnost zjistit již existující úvěry. Maximální suma úvěru bez zástavy nemovitosti či ručitélského závazku byla nižší než v současné době a více se využívalo právě ručitélských závazků. Dodnes existují případy z této doby, kdy hlavní dlužník přestal splácet a ručitel musel převzít úhradu závazku a současně byl proveden negativní záznam do jeho úvěrových registrů. Tato skutečnost mu způsobila nemožnost řešit své vlastní finanční potřeby prostřednictvím úvěrových nástrojů.

V posledních desetiletí je situace odlišná. Každá žádost o úvěr je provázena dotazem do registrů, kde se okamžitě vytvoří záznam o provedeném náhledu. Využitím některých internetových srovnávačů či nabídkovačů bank uděluje žadatel souhlas s náhledem do

registřů, čehož si málokdo všimne, neboť nechte rozsah akceptovaných podmínek. Po dvou nebo třech takových pokusech se může hodnocení registřů natolik snížit, že na dalších několik měsíců až roků nemusí žadatel získat úvěrový produkt žádný.

Poslední možností je využití úvěrů nebankovního sektoru, kde výstupy z registřů nejsou pro poskytovatele tak zásadní a schvalovací procedura má výrazně měkčí pravidla. Jednodušší proces je ale „vykoupení“ podstatně vyšší úrokovou sazbou. Těto cesty využívají zejména ti, kteří mají záznam v úvěrových registrech, a tudíž nemohou využít klasickou bankovní cestu. Rozhodně takovou alternativu nelze hodnotit jako chování finančně gramotného člověka.

3. 2. 1 Databáze informací o bonitě a důvěryhodnosti klientů

Především poskytovatelé úvěrů na území ČR nejvíce využívají výše zmíněné registry: BRKI, NRKI, SOLUS. Velice často se o nich mluví jako o „úvěrových registrech“.

Základním účelem **BRKI** je v souladu se zákonem o bankách vzájemné informování *bank* o záležitostech vypovídajících o bonitě a důvěryhodnosti jejich klientů. Provozovatelskou společností Czech Banking Credit Bureau, a.s., IČ: 261 99 696, známou pod zkratkou CBCB založilo pět bank: Česká spořitelna, a.s., Československá obchodní banka, a.s., MONETA Money Bank, a. s., Komerční banka, a.s. a UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a.s. Uživatelé BRKI jsou banky a stavební spořitelny (25 uživatelů), které mají uzavřenou s CBCB smlouvu o zpracování údajů. Obsah registru představuje databázi o smluvních (úvěrových) vztazích mezi bankami a jejich klienty. Zpracování (tj. zejména zařizování či aktualizace) informací není podmíněno poskytnutím souhlasu klientů bank – fyzických osob se zpracováním jejich osobních údajů v BRKI. Údaje jsou pravidelně měsíčně aktualizovány a uchovávány pro potřebu vzájemného informování bank po dobu trvání smluvního vztahu mezi bankou a jejím klientem (včetně situace, kdy banka vykonává správu příslušné postoupené pohledávky), dále data eviduje po dobu čtyř let po ukončení smluvního vztahu. Pokud klient podal žádost o úvěrový produkt, čímž vznikl záznam a následně nevznikl úvěrový vztah z důvodu zamítnutí žádosti ze strany banky nebo odvolání ze strany klienta, je tento záznam veden registrem jeden rok. [11]

Základním účelem **NRKI** je vzájemné informování *věřitelských subjektů* o záležitostech vypovídajících o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce jejich klientů. Tento registr provozuje zájmové sdružení právnických osob Czech Non-Banking Credit Bureau, z.s.p.o., známé pod zkratkou CNCB, jež založilo sedm společností působících

v oblasti leasingu a splátkového prodeje, přičemž v současné době sdružuje 43 uživatelů. Obsah představuje databázi údajů o smluvních vztazích mezi věřitelskými subjekty a jejich klienty. Pro zpracování (tj. zejména zařazování či aktualizaci) informací v NRKI je podmínkou v případě klientů – fyzických osob získání souhlasu se zpracováním osobních údajů. Údaje jsou taktéž měsíčně aktualizovány a data uchovávány jako u BRKI. Všichni uživatelé mají uzavřenou s CNCB smlouvu o zpracování údajů v NRKI. Drobnou odlišností v případě neuzavření smlouvy s klientem je kratší šestiměsíční doba evidence záznamu ode dne podání žádosti klienta o uzavření příslušné smlouvy. [12]

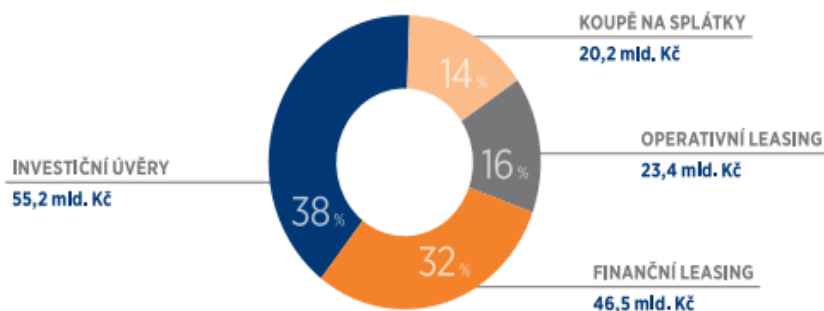
Finální automatické technické zpracování informací o klientech zajišťuje na základě příslušné smluvní dokumentace italská společnost CRIF S.p.A. a společnost CRIF – Czech Credit Bureau, a.s.

Společnost CBCB, sdružení CNCB a CRIF mimo jiné vydávají pro veřejnost tiskové zprávy nebo umožňují osobám získat výpisy z evidence exekucí pro fyzické a právnické osoby, výpisy z registru finančních poradců ELIXIR, výpisy z registru platebních informací aj.

V tiskové zprávě ze dne 12. 3. 2018 sestavené z údajů BRKI a NRKI se uvádí: „Celkový dluh obyvatel ČR činil ke konci roku 2017 celkem 2,14 bilionu korun a meziročně vzrostl o 177,5 miliardy korun, tedy o 9 %. Současně se opět výrazně snížil objem dluhu ohroženého nesplácením, který dosahoval 39 miliard korun, tedy o 5 miliard méně než ke konci roku 2016. Za poklesem stojí především rekordní snížení ohroženého dlouhodobého dluhu o 18 %. Bankovní a Nebankovní registr společně evidovaly koncem roku 2017 celkem 3 046 186 klientů s nějakou formou úvěru, což je o 3 928 klientů méně než před rokem. 614 tisíc z nich mělo pouze dlouhodobý dluh, 1,93 milionu klientů pouze krátkodobý dluh a 506 tisíc klientů potom mělo jak úvěr určený na bydlení, tak krátkodobou spotřebitelskou půjčku. Celkový počet smluv evidovaný v obou registrech meziročně stagnoval na 5,81 milionu smluv. Počet smluv s dlouhodobým dluhem se meziročně zvýšil o 22 tisíc (1,7 %) na 1,37 milionu, zatímco počet smluv s krátkodobým dluhem se meziročně o 21 tisíc snížil (-0,5 %) a dosahoval koncem minulého roku 4,43 milionu smluv. Objem dluhu ohroženého nesplácením, tedy takového, u kterého nebyly zaplacený tři po sobě jdoucí splátky nebo který byl zesplatněn, klesl ke konci roku 2017 na 39 miliard korun.“ [11]

Obrázek 3: Rozdělení objemu dluhu podle nástrojů

ROZDĚLENÍ OBJEMU DLUHU PODLE NÁSTROJŮ

Zdroj: CNCB, Barometr úvěrového trhu k 31. 12. 2017

SOLUS, zájmové sdružení právnických osob nyní sdružuje 57 členů z různých ekonomických sektorů (banky, stavební spořitelny, nebankovní finanční instituce, poskytovatele telekomunikačních služeb, distributory energií a další společnosti z oblasti obchodu a služeb). Členství umožňuje těmto společnostem získávat informace, které přispívají k efektivnějšímu řízení rizik u služeb, které poskytují. Cílem sdružení je v rámci tzv. odpovědného úvěrování přispívat k prevenci předlužování klientů, k prevenci růstu počtu dlužníků v prodlení, ke zvyšování vymahatelnosti stávajících dluhů po splatnosti a rovněž ke snižování potenciální finanční ztráty věřitelů. Databáze sdružení SOLUS obsahuje negativní a pozitivní registr smluvních závazků, registr třetích stran a další pomocné registry (registr neplatných dokladů, insolvenční registr). Negativní registr fyzických osob a negativní registr IČ (podnikajících fyzických osob a právnických osob) shromažďuje negativní informace o klientech, kteří nemají zájem plnit své smluvní závazky, nebo se dostali do problémů se splácením svých finančních závazků u některého z členů SOLUS. Prvotní negativní záznam vzniká při dlužné částce nad 500 Kč a zpravidla dobou prodlení nad 30 dní, nejpozději po třech neuhrazených splátkách nebo fakturách, dále se zaznamenávají další případné opožděné nebo neuhrazené splátky. Po úhradě dluhu je záznam evidován a následně automaticky vymazán po jenom roce nebo třech letech (dle typu produktu). Informace Pozitivní registr zpracovává naopak pozitivní informace o klientech a jejich smluvních vztazích. Díky sdílení těchto dat může klient snáze získat službu od společnosti, která jej dosud „nezná“. Registr třetích stran obsahuje záznamy o nekorektním či podvodném jednání třetích stran (zprostředkovatelů, dealerů a dalších), se kterými aktuálně spolupracují nebo spolupracovaly členské společnosti tohoto sdružení. [13]

Každý občan si může požádat o výpis z registrů SOLUS. Lze získat informace jen z některého nebo všech registrů dle výše úhrady za tuto službu. Každému žadateli jsou poskytnuta data vztahující se pouze k jeho osobě nebo IČ.

V rámci společenské odpovědnosti se sdružení SOLUS zabývá především osvětou v dluhové pasti, vzděláváním a zvyšováním transparentnosti trhu. Mezi hlavní podporované projekty patří: informační kampaň Evropské komise zaměřené na práva související se spotřebitelskými úvěry, zdarma poskytované služby společnosti Poradna při finanční tísní o.p.s., podpora formou lektorské činnosti v rámci projektu finančního vzdělávání žáků druhých stupňů základních škol v Praze realizované společností Etická výchova o.p.s., dále podporuje aktivity Aliance proti dluhům aj.

3. 3 Psychické a zdravotní dopady

Každý jedinec jinou měrou pocítuje zodpovědnost za své závazky a jinak nese svoji neschopnost řádně splácet.

Jde-li o občasná opoždění, je to únosné pro dlužníka i věřitele. Avšak s prohlubujícím se dluhem v kombinaci s prodlužujícím se opožděním úhrady splátky přichází problémy.

Na začátku omezení životního standardu, zvyšující se stres, nespavost a další psychické problémy, které mohou vést do depresí (pocit beznaděje, osamocení, méněcennosti, osobního selhání,...) a odstartují jiné zdravotní problémy (vysoký krevní tlak, narušení hodnot cholesterolu, cukru v krvi,...). Pokud nepřijde včas odborná pomoc, dochází k závažným onemocněním, demonstrativním pokusům o sebevraždu nebo zdařilým sebevraždám.

3. 4 Sociální dopady

Počátek nezvládnutí splátek se projevuje omezováním v rozpočtu. Pokud už nelze zrušit příležitostné výdaje (dovolená, dárky, záliby), dojde na zrušení běžných výdajů (oblečení, potraviny, léky,...) a poté dokonce i fixních výdajů rodiny, (neplacení nájemného nebo energií, pojištění apod.). [2, s. 21] Nebo naopak si lidé díky neustálému zadlužování chtějí udržet nějaký svůj standart, který je nad jejich možnosti.

Po překročení neudržitelné meze dluhové spirály nastanou hádky v rodině, obviňování, narušení partnerského soužití, narušení vztahů mezi všemi členy rodiny, rozvod nebo odloučení, zvýší se pravděpodobnost úniku do alkoholu nebo jiných závislostí, případně řešení kriminální činností. O nepříznivém vlivu na děti nevyjímaje.

Jen malé procento lidí si žádnou osobní odpovědnost nepřipouští, jejich rozhořčení je směřováno vůči druhým, kteří způsobili jejich současné životní nepohodlí. Ukázkou jsou výmluvy typu: Kdyby mi nepůjčili, tak nemusím splácet. Takové lichvářské úroky platit nebudu. Za to může zaměstnavatel, já počítal s prodloužením smlouvy. Všichni zdrazují, kde na to mám brát. Až budu mít větší plat, tak začnu splácet, teď nemůžu, proč to nechápu?

Bez ohledu na samotný postoj dlužníka se finanční problémy více či méně zaslouží o určitou míru sociálního vyloučení směrem k okraji společnosti. Může dojít k přehodnocení budoucích postojů, ztrátě motivace k novému začátku a upřednostnění života na sociálních dávkách.

3. 5 Desatero zodpovědného zadlužování

Vznik úvěrového závazku s sebou přináší smluvní povinnost jej splatit. Před rozhodnutím, jak vyřešit situaci získáním chybějících prostředků formou úvěru, je nutné si položit několik otázek, které pomohou předejít nevhodnému rozhodnutí.

Při pohledu na soubory otázek uváděných v souvislosti se zodpovědným zadlužováním na webových stránkách s finanční tematikou se objevuje tzv. desatero, které nabádá k větší míře zodpovědnosti a zdravého úsudku.

DESATERO ZODPOVĚDNÉHO ZADLUŽOVÁNÍ

1. NEPŮJČUJI SI NA ZBYTEČNOSTI

Vždy si musím rozmyslet, zda produkt nebo službu, kterou si chci prostřednictvím úvěru pořídit, skutečně potřebuji právě teď. Platí jednoduché pravidlo: za vlastní peníze mohu něco chtít, za půjčené však danou věc musím nutně potřebovat.

2. NEPŘEPLÁCÍM ŽIVOTNOST

Na úvěr si nekupuji žádný produkt/službu, které budu splácet déle, než je jejich životnost. Pokud si pořídím týdenní dovolenou, neměl bych ji splácet celý rok.

3. NERISKUJI BANKROT

Je nezbytné vytvářet rezervy na „horší časy“ a myslet na to, že vždycky může být hůř. Pokud zvažuji úvěr, nejdříve si musím propočítat, jakou částku mohu s ohledem na svoji finanční situaci vydávat měsíčně na splátku.

4. NEDŮVĚŘUJI VŠEM

Musím si dobře rozmyslet, od které společnosti si mohu půjčit. V dnešní době může nabízet a poskytovat půjčky téměř kdokoli. Společnosti, které neprověřují své žadatele v úvěrových registrech, si kompenzují riziko vyšší úroku, a také jinými sankcemi.

5. NEJSEM UNÁHLENÝ

Z nabízených úvěrů vybírám vždy ten nejvýhodnější. Vždy musím porovnávat nabídky od různých poskytovatelů. Rozhodně nevolím první variantu, která je mi předkládána.

6. NEPOROVNÁVÁM POUZE ÚROKY

Pokud si beru úvěr, nevolím podle nejnižší nabídky úroku. Musím zvažovat všechny ostatní poplatky, jako jsou poplatky za správu úvěru, za uzavření smlouvy či jakékoli sankce. Důležité je porovnat sazby RPSN a celkovou částku, kterou zaplatím.

7. NEPODEPISUJI NEZNÁMÉ

Vždy se podrobně seznámím se smlouvou a úvěrovými podmínkami včetně případných sankcí či pokut. Nepodepisuji nic, čemu nerozumím. V případě potřeby se poradím s odborníky.

8. NEMYSLÍM JEN NA SOUČASNOST

Své závazky splácím vždy řádně a včas, a tím si buduji pozitivní úvěrovou historii do budoucna. Navíc se mohu pojistit pro případ neschopnosti splácet v budoucnu.

9. NEPŮJČUJI SI NA PŮJČKU

Pokud přes všechna opatření nastane situace, kdy nejsem schopný úvěr splácet, nepůjčuji si další peníze na vyrovnání dluhu. Snažím se domluvit řešení přímo s věřitelem, který mi původní úvěr poskytl.

10. NEVĚŘÍM NA ZÁZRAKY

V případě, že mi seriózní finanční instituce žádost o úvěr odmítne, je nutné se znovu zamyslet nad vlastní ekonomickou situací. Finanční instituce tím nechrání pouze sebe, ale i mě před předlužením. Není na místě hned žádat o „dražší“ úvěr jinde, to jsou pak podmínky zaručeně méně výhodné.

4 Průzkumy finanční gramotnosti

V minulosti proběhlo několik výzkumů úrovně finanční gramotnosti. Mezi nejznámější patří měření úrovně finanční gramotnosti z roku 2007, které zadalo Ministerstvo financí společnosti STEN/MARK. Cílem bylo zmapovat základní úroveň finanční gramotnosti občanů ČR a tím zjistit postoj a potřebu dalšího vzdělávání v této oblasti. Tento výzkum se stal podkladem pro v té době nově vzniklý projekt „Strategie finančního vzdělávání“.

Dalším šetřením se stejným hlavním tématem byl výzkum v roce 2010. Zadavatelem byly Ministerstvo financí a Česká národní banka, výzkum opět prováděla společnost STEN/MARK a cílem bylo zmapovat finanční gramotnost dospělé populace ČR, zjištění objektivních znalostí z oblasti financí, schopnost využití znalostí v praxi a další. Tento výzkum se stal součástí pilotního projektu mezinárodního výzkumu INFE (International Network on Financial Education) zaměřeného na znalosti, chování a postoje v oblasti financí u dospělých občanů 14 zemí. Výsledky následně zveřejnila Organizace pro hospodářskou spolupráci.

Následně proběhlo v roce 2015 měření úrovně finanční gramotnosti dospělé populace České republiky. Do testování byly zahrnuty otázky vážící se ke znalostem z oblasti terminologie na finančním trhu, matematiky a makroekonomiky. Sběr dat uskutečnila společnost ppm factum pro Ministerstvo financí a šetření se stalo součástí světového měření OECD s účastí 30 zemí.

Na webových stránkách MF jsou k dispozici podrobné výsledky všech výše uvedených měření.

Česká bankovní asociace v roce 2017 realizovala prostřednictvím agentury SC&C svůj vlastní průzkum finanční gramotnosti. Zaměření průzkumu bylo dle potřeb asociace. Bohužel jsou zveřejněny jen kusé informace v tiskových zprávách.

Určité průzkumy a statistiky si provádějí i finanční instituce jako např. banky, investiční společnosti či pojišťovny. Zaměření těchto průzkumů je silně orientováno dle obchodních potřeb a výstupy většinou vůbec nezveřejňují. Pokud ano, tak jen v minimálním rozsahu a často obsahují propagační podtext.

5 Analýza úrovně finanční gramotnosti dospělé populace vybraného regionu

Hlavním cílem výzkumu bylo dle zadání zjistit úroveň finanční gramotnosti dospělé populace vybraného regionu. Dále nashromážděná data umožnila vyhodnocení a porovnání s již provedenými výzkumy pro Ministerstvo financí a vlastním průzkumem České bankovní asociace. Kapitola obsahuje základní informace o dotazníku a výzkumném souboru. V analytické části proběhlo vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku, celkové bodové vyhodnocení a porovnání tržních segmentů.

5.1 Metodika

Zadáním a současně cílem bylo analyzovat úroveň finanční gramotnosti dospělé populace vybraného regionu a zjistit celkovou úroveň finanční gramotnosti.

Pro sběr dat byl zvolen dotazníkový způsob šetření - PAPI (Paper And Pen Interviewing) papírovou formou vyplňovaný za přítomnosti tazatele, který vykonává praxi ve finančnictví.

Dotazník jsem sestavila jako kombinaci nejčastěji využívaných otázek pro tento typ výzkumu za účelem objektivnějšího porovnání s výsledky jiných zkoumání. Část dotazů byla inspirována kvízy. Některé otázky odrážejí častá problémová témata nebo oblasti/situace, se kterými se může každý jedinec setkat. Hlavní zaměření dotazníku je směřováno na oblast peněžní a rozpočtové gramotnosti.

Před samotným sběrem dat proběhla krátká pilotáž s několika náhodně vybranými respondenty, kterými bylo několik kolegů a přátel z oboru a mimo obor. Poté v rámci skupinové diskuse (focus group) mezi tazateli byla provedena drobná korekce otázek a nabízených odpovědí pro snazší pochopení ze strany respondentů.

První část dotazníku obsahovala 5 otázek vztahujících se k dotazovanému – pohlaví, věk, vzdělání, jeho zdroje informací o finančním trhu a sebehodnocení finanční gramotnosti.

Další část čítala 19 otázek zaměřených na:

- finanční znalost – dotazy s jednou objektivně správnou odpovědí
- ekonomickou zodpovědnost – otázky s jednou nebo více správnými odpověďmi, které jsou bodovány z pohledu zodpovědnějšího přístupu a vhodnějšího užití bankovních produktů (na tyto otázky neexistuje objektivně správná odpověď)

Získaná data umožnila následné dílčí pohledy - podrobněji analyzovat jednotlivé otázky, výsledky porovnat s veřejně přístupným výsledkem národního průzkumu, detailnější pohled na vybrané otázky či jejich kombinace.

5. 2 Výzkumný soubor

Během období sběru dat od 1. 12. 2017 do 21. 3. 2018 se podařilo získat 202 kompletně vyplněných dotazníků. Průzkum probíhal v Plzeňském kraji a cílovou skupinou byla obecná populace rezidentů ČR žijících v cílovém kraji ve věku od 18 let.

Struktura vzorku:

Dotazník vyplnilo 120 žen a 82 mužů se zastoupením všech úrovní vzdělání, přičemž vzorek vykazuje výraznější zastoupení středoškolsky vzdělaných občanů neekonomického směru. Necelá polovina dotazovaných subjektivně ohodnotila svoji finanční gramotnosti na střední úrovni. Měření se zúčastnili občané ve věku 18-80 let, skupina nad 62 let je ve výrazně nižším zastoupení.

Dotazník: viz příloha A

5. 3 Analytická část

Výsledky vlastního empirického šetření jsou především porovnávány s měřením úrovně finanční gramotnosti dospělé populace z podzimu 2015, které bylo provedeno MF a stalo se součástí měření OECD. Soubor výsledků je dostupný na stránkách www.psfv.cz pod názvem „Výsledky měření finanční gramotnosti 2015 (PDF, 1390 kB)“ (dále označováno PMF – průzkum Ministerstva financí).

5. 3. 1 Vyhodnocení jednotlivých otázek

Tato podkapitola obsahuje vyhodnocení jednotlivých 19 otázek dotazníkového šetření, včetně nezbytné teorie či poznatků z osobní praxe a srovnání s jiným výzkumem.

■ Jaký rozdíl spočívá mezi debetní a kreditní kartou?

(v dotazníku otázka č. 6; správná odpověď d); v grafu žlutá barva)

Otázka se vyskytuje celorepublikově téměř ve všech dotaznících. Rozdíl je popisován v knihách, internetových zdrojích, vzdělávacích pořadech atd. Přes vysokou míru dostupnosti těchto primárních informací můj výzkum vykazuje správnou odpověď jen u 52 % účastníků měření. Výsledek je srovnatelný s PMF – 51 % těch, kteří si myslí, že rozdíl znají, skutečně dokáže rozdíl popsát. Reálně však zná rozdíl jen 28 % lidí.

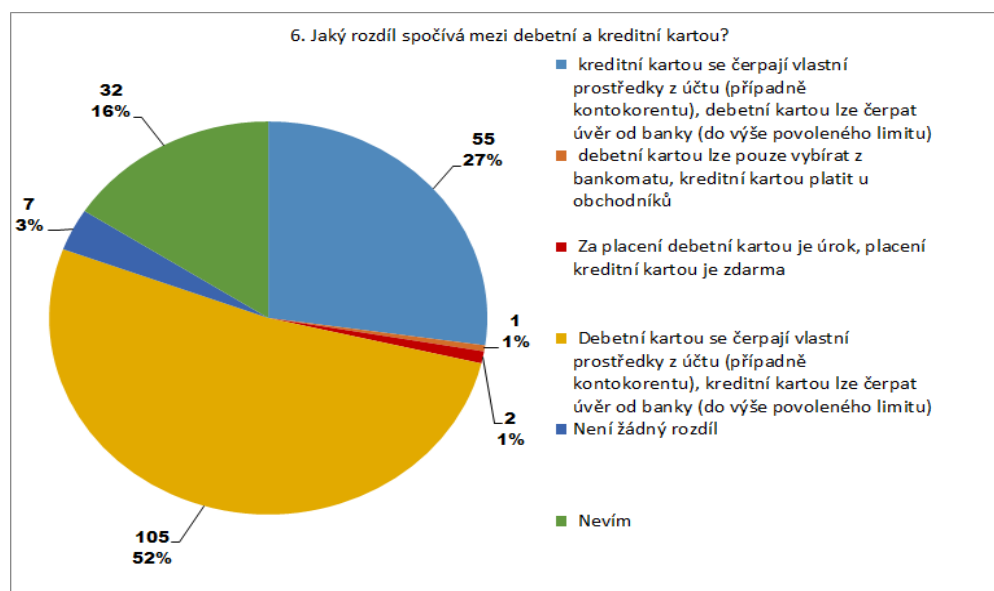
K neznalosti přispívá jednak přílišná propagace bankami nabízených kreditních karet, ale též vysílané pořady, kde všichni platí kreditní kartou a ničím jiným. Toto slovní spojení je všude podstatně více slyšáno, což může být důvodem k vytvoření mylné představy, že všem druhům platebních karet se říká kreditní. Při dotazníkovém šetření se respondenti ptali na slovní spojení „platební karta“ versus „kreditní karta“ versus „debetní karta“. Nebo měli povědomí o jejich rozdílech, avšak neuměli přiřadit správný název k příslušnému typu karty.

Neznalost rozdílu může být opět nevýhodou pro občana a velkou výhodou pro obchodníka. Nejednou jsem se setkala s klienty, kteří mi ukázali svoji kartu k účtu, a bylo těžké jim vysvětlit skutečnost „tato karta je kreditní a máte na ni nastavené 100% inkaso, proto se všechny nákupy provedené kartou projeví srážkou z účtu jednou měsíčně a ne během pár nadcházejících dní jako u debetní karty“. Prostě jim byla „dobře obchodně“ prodána kombinace dvou produktů („účet + kreditní karta“ namísto „účet + debetní

karta“). Velmi často se setkávám s údivem klientů nad tím, proč mají záznam v registrech klientských informací, když kreditní kartu nepoužívají. A proč nemají stejný záznam, když nepoužívají ani tu druhou – kartu debetní. Stejným důkazem neznalosti je klient typu: „Dobrý den, jdu si vyzvednout novou kreditní kartu, na té současné mám datum platnosti do 02/2018 a už mi nešlo vybrat v bankomatu z účtu“

Cílem otázky bylo zjistit schopnost základního rozlišení typů platebních karet a zvýraznit důležitost této znalosti. Bohužel téměř shodné výsledky mého šetření s výsledky s PMF z roku 2015 dokazují stále nízkou FG.

Obrázek 5: Rozdělení četností k otázce č. 6

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Další dotazníková otázka navazuje praktickým využitím kreditní karty.

■ Kdy upřednostníte použití kreditní karty před použitím debetní karty? (v dotazníku otázka č. 7)

Cílem otázky bylo prověřit schopnost správného použití karty. Bylo by mylné na kreditní karty pohlížet pouze jako na „zlého pána“, pokud při správném používání umí být „dobrým sluhou“ – což často komunikuji i svým klientům. Otázka směřuje na ekonomickou zodpovědnost držitele karty - finančně gramotný člověk upřednostní použití kreditní karty při rezervacích letenek, auta na dovolené či internetových nákupech. Za jeden z hlavních důvodů se považuje bezpečnostní hledisko použití karty (možnost bezprostředního zneužití, možnost dalšího sledování pro zneužití v budoucnu,

snížení případné výše škody) s ohledem na omezený disponibilní limit, dále pak získávání bodů nebo bonusů za používání kreditní karty, z praktického hlediska lepší přehled o výdajích určitého typu – pokud ji majitel používá jen na určité typy transakcí, případně jako krátkodobou rezervu. Setkávám se i s vtipným důvodem - jako „tajný fond, aby manžel/ka nevěděl/a“.

Díky využívání kreditní karty může mít klient např. nižší úrokovou sazbu v účelovém hypotečním úvěru. Z pohledu držitele je jednoznačně nejlepší využívat bezúročného období. Někoho by mohlo napadnout, co získává protistrana, když se jí vrátí peníze v bezúročném období? Minimálně s obchodníkem, který používá platební terminál, domluvenou procentuální poplatek z každé platby. A v případě nevyužití bezúročného období držitelem kreditní karty banka získává úrok z vyčerpané částky nad úroveň 20 % p.a. Pokud není karta využívána vůbec, bývá po určité době klientovi účtován poplatek za existenci kartového účtu.

Výsledek průzkumu je znepokojující. Ideální použití karty správně vybralo jen 11 % respondentů, přičemž nejvíce lidí označilo odpověď „a) nákup spotřebního zboží“. Jde-li o nákup tzv. na splátky, tedy zřízení nové kreditní karty, obsahuje v sobě toto využití často schovaný nějaký trik obchodníků. Zákazník šťastný z nákupu, za který nedal z peněženky v tu chvíli ani korunu, následně klidně zaplatí o jednu splátku více. A už si nepropočítá navýšení vzhledem k původní pořizovací ceně zboží. Také se můžeme setkat s druhým případem, kdy opravdu nákup nenesl žádné navýšení, ale je třeba být obezřetný před dalším chováním ze strany poskytovatele kreditní karty. Zákazník je vystaven pokušení kartu znovu použít = znovu se zadlužit. Tedy během splácení prvního nákupu bez navýšení o úrok či jiné poplatky, použije kartu k dalšímu nákupu – kde už tyto bezúročné výhody poplatkové prázdniny nejsou. Stejně tak není ojedinělým případem situace, kdy přijde ze strany poskytovatele kreditní karty nabídka navýšení jejího limitu. Odolá-li spotřebitel lákavému podbízení se a kartu nechá bez povšimnutí doma založenou, započne období účtování poplatků. Důsledkem nesprávného používání vznikají zbytečné náklady, negativní záznamy v registrech klientských informací v důsledku neuhrazených poplatků, roztáčení dluhové spirály (postupného zvyšování dluhů směrem k nezvladatelné úrovni).

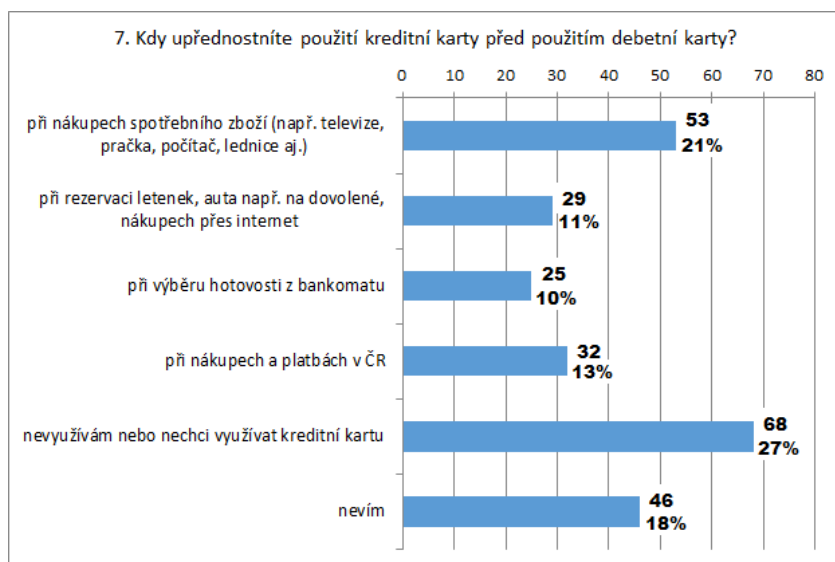
Použití kreditní karty pro výběr z bankomatu je možné, některé karty mají stanoven limit pro tento typ použití výrazně nižší než limit celkový. Jedná se o nejhorší možný způsob

využití tohoto instrumentu, jelikož je v drtivé většině výběr zpoplatněn a nevztahuje se na něj bezúročné období.

Debetní a kreditní kartu lze srovnatelným způsobem využít pro bezhotovostní platby za zboží a služby v České republice i zahraničí. Je na zvážení majitele karty, kterou využije, pokud obchodník tento výběr neomezuje.

Ve zprávě PMF je nejčastějším důvodem využití kreditní karty jako finanční rezervu, a to v 29 %, dalších 17 % dotázaných ji oceňuje při běžných nákupech. Největším rizikem používání platební karty je dle názorů občanů obecně její zneužití spojené se ztrátou nebo krádeží.

Obrázek 6: Rozdělení četností k otázce č. 7

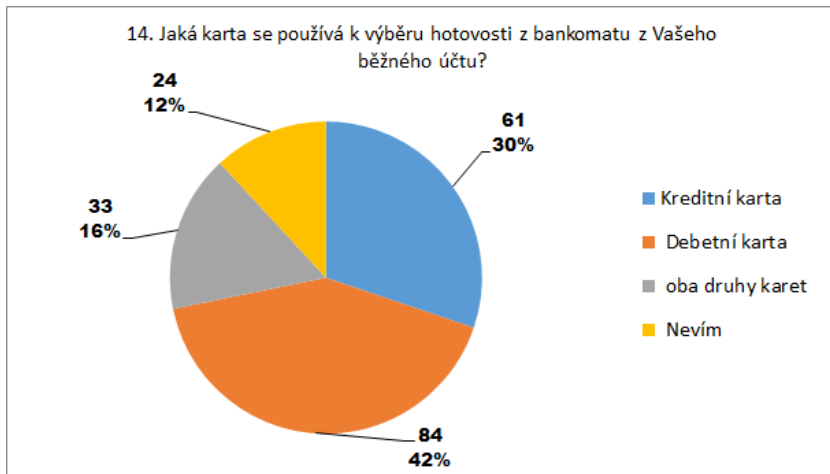
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ **Jaká karta se používá k výběru hotovosti z bankomatu z Vašeho běžného účtu?** (v dotazníku otázka č. 14; správná odpověď b) debetní karta; v grafu oranžová barva)

Otázka je opět směřována na schopnost rozlišit druhy platebních karet při jiné formulaci dotazu. Alternativním způsobem byla koncipována otázka č. 6., kterou zodpovědělo správně 52 % lidí. Dalo by se předpokládat obdobný výsledek, ale správnou odpověď označilo jen 42 % dotazovaných a 30 % vybralo chybně kartu opačnou. Nesprávnou je i volba „oba druhy karet“. Součástí balíčku služeb k běžnému účtu (někdy nazýváno

kontem) je vždy debetní karta. Odpovědi vykazují nízkou reálnou znalost rozdílu mezi jednotlivými druhy karet.

Obrázek 7: Rozdělení četností k otázce č. 14

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Co je anuita?

(v dotazníku otázka č. 8; správná odpověď c) splátka úvěru; v grafu šedá barva)

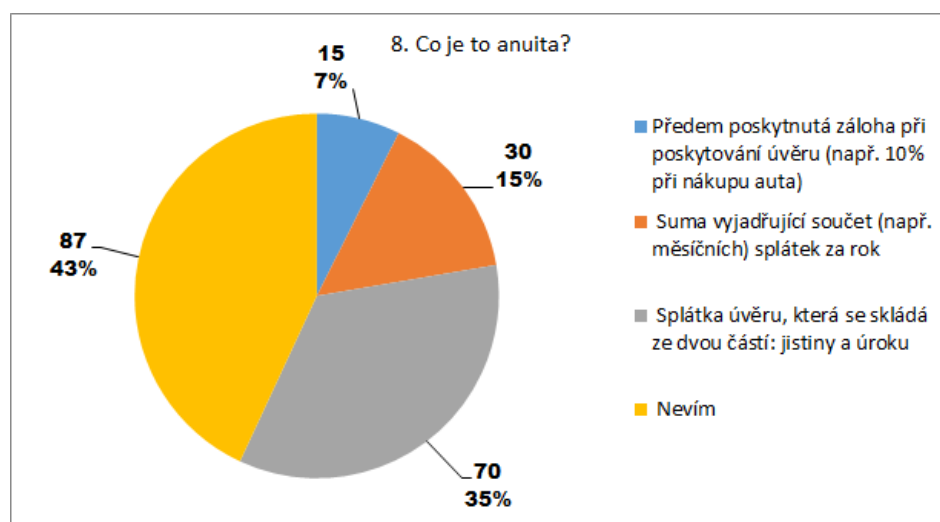
Slovo anuita je odvozeno od anuitního způsobu splácení. Anuitou se rozumí zpravidla měsíční výše splátky, která se v průběhu doby splácení nemění a obsahuje dvě části: splátku úroku a úmoru (splátku jistiny). Anuitní způsob splácení znamená postupně se měnící poměr mezi úrokem a úmorem. Na začátku doby splácení obsahuje splátka větší část úroků a menší část úmoru. V průběhu doby se tento poměr obrací, přičemž tento poměr se mění nelineárně. [3] Tato informace je velice důležitá - bude-li spotřebiteli poskytnut úvěr s anuitním splácením, tak přeplatí více než u lineárního typu splácení. Proto je z pohledu dlužníka podstatně výhodnější směřovat mimořádné splátky v první polovině stanovené doby pro splácení, čímž si může významně snížit celkové přeplacení za poskytnutý úvěrový produkt. Mimořádné splátky v poslední čtvrtině doby mají jen malý ekonomický efekt, nicméně přesto je klienti provádějí. Důvodem může být neznalost anuitního způsobu úhrady závazku nebo dobrý pocit, že už mají úvěr splacený a o pár měsíců dříve. S častěji používanou anuitní formou hrazení dluhu se klienti setkávají v hypotečním úvěru, spotřebitelském úvěru, úvěru ze stavebního spoření apod.

Ze své praxe mohu také potvrdit nízké povědomí obyvatel ČR o tom, co je anuitní způsob splácení a kdy je výhodnější provést mimořádnou splátku. Případně proč se po mimořádné splátce nezkrátí celková doba splácení o takový počet měsíců, který se ve splátkách rovná výši provedené mimořádné splátky.

Výsledek průzkumu ukazuje správnou odpověď v 35 % případů. Chybně odpovědělo 22 % s tím, že dalších 43 % respondentů se nebylo schopno rozhodnout.

Otázku jsem zařadila proto, že znalost anuity považuji za důležitou součást rozpočtové gramotnosti.

Obrázek 8: Rozdělení četností k otázce č. 8

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Co znamená údaj RPSN?

(v dotazníku otázka č. 9; správná odpověď a); v grafu světle modrá barva)

Zkratka RPSN – roční procentní sazba nákladů vyjadřující v procentech výši nákladů na úvěr za rok je pro každého žadatele o úvěrový produkt důležitá. Její vyčíslení je mimo jiné povinné v každé orientační nabídce (Informacích poskytovaných před uzavřením smlouvy o spotřebitelském úvěru nebo v Evropském standardizovaném informačním přehledu) a následně v úvěrových smlouvách. Povinnost určuje Zákon o spotřebitelském úvěru č.257/2016 Sb.

Díky výše zmíněné legislativní úpravě je mimo povinnosti uvádět ve smluvní dokumentaci RPSN také stanoveno, co vše musí být do procentuální sazby zahrnuto:

- úroková sazba,
- jednorázové náklady - poplatek za poskytnutí úvěru, úhrada znaleckého posudku nemovitosti, výše jednorázového pojistného u životního pojištění žadatele, poplatek za vklad a výmaz zástavního práva do katastru nemovitostí aj.
- opakovaně placené náklady - poplatek za vedení úvěrového účtu, poplatek za průběžně placené pojištění žadatele aj.

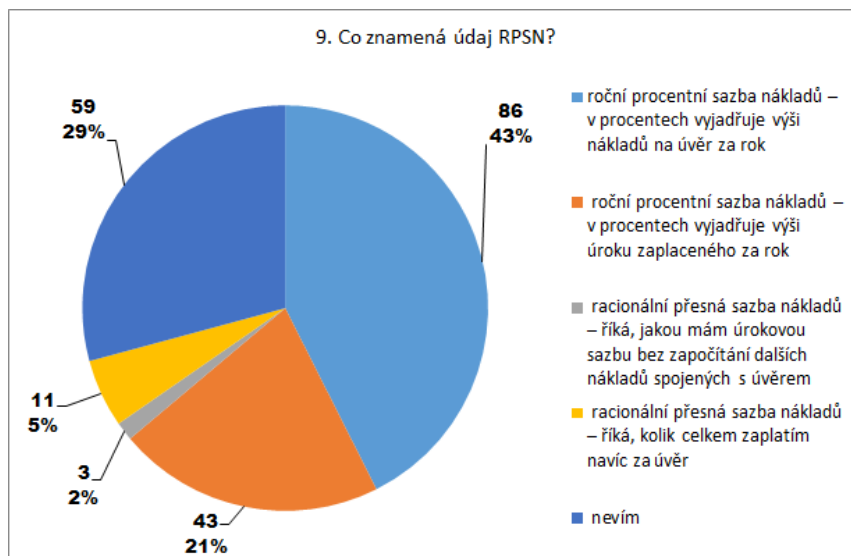
Porovnávání výše RPSN mezi jednotlivými nabídkami se tímto stalo vcelku objektivním nástrojem pro výběr poskytovatele úvěru. Provedený test znalosti zkratky ukazuje správnou odpověď v 43 %. Dalších 21 % mylně označilo „výši úroku zaplaceného za rok“ a 29 % označilo odpověď „nevím“.

Otázka na vysvětlení údaje RPSN patří mezi nejčastější otázky testů finanční gramotnosti, zahrnuta byla též v PMF, kde pouze 37 % osob tvrdilo, že ví, co zkratka znamená. Dle téhož výzkumu si lidé vybírají úvěr především podle výše měsíční splátky (65 %) a roční úrokové sazby (64 %), RPSN a poplatky bere v úvahu přibližně 15 % lidí.

Tématikou RPSN se taktéž zabývá každý vzdělávací pořad, je vysvětlována v literatuře s tematikou finanční gramotnosti, mluví se o ní v televizních pořadech a rozhovorech v rádiích apod. Přesto jsou výsledky neuspokojivé.

Obrázek 9: Rozdělení četností k otázce č. 9

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Při porovnání nabídek na úvěr si tu nejlevnější vyberete podle:

(v dotazníku otázka č. 10; správná odpověď d) RPSN; v grafu žlutá barva)

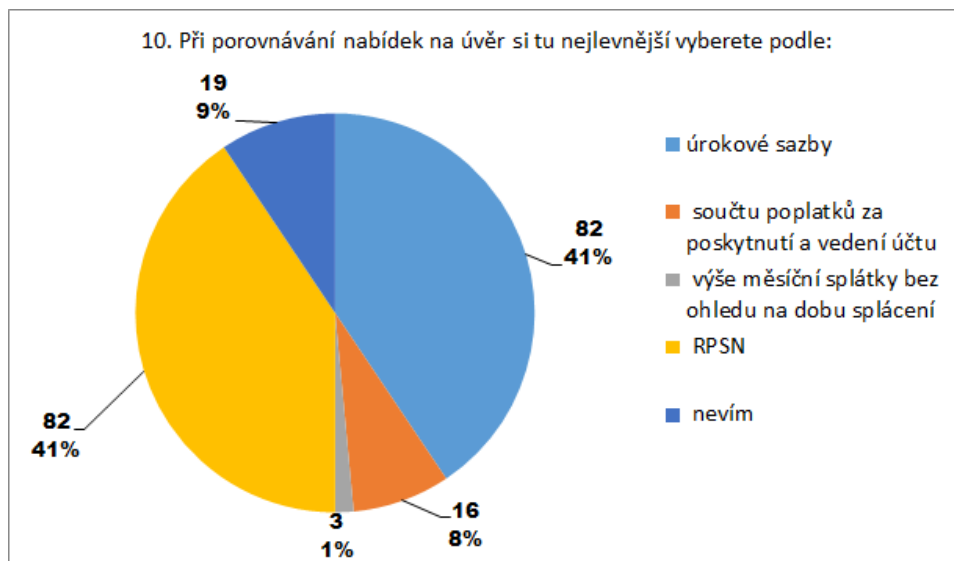
Při výkonu mého povolání bankéře vidím, jak se podstatná část žadatelů o úvěr zajímá pouze o úrokovou sazbu a nehledí na RPSN. Nebo se mylně domnívají, že uvedené procento vyjadřuje celkové přeplacení. Z toho důvodu jsem zařadila po znalostní otázce na definování RPSN druhý dotaz, tentokrát praktického typu, a to za účelem zjištění, jaký ukazatel je z pohledu respondentů nejdůležitější pro porovnání úvěrových nabídek.

Správnou odpověď - RPSN - označilo 41 % dotazovaných. Tento výsledek koresponduje s výsledkem předchozí otázky. Další výrazná část lidí, přesněji 21 %, potvrzuje moji výše uvedenou špatnou zkušenost z praxe a 29 % vybralo odpověď „nevím“.

Opět je výsledek nevyhovující.

V testu znalostí PMF byla praktická otázka: „Pokud byste si museli půjčit 10.000Kč, který z následujících úvěrů byste si vybrali?“ Dotazovaní si mohli vybrat ze tří variant úvěrů, kde pro shodnou výši úvěru a dobu splatnosti byla odlišnost v úrokové sazbě, RPSN, měsíční splátce a poplatcích. Správnou odpovědí byla varianta s nejnižší RPSN, kterou zvolilo pouhých 19 % lidí.

Obrázek 10: Rozdělení četností k otázce č. 10

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Je levnější úvěr s úročením 1 % p.m. nebo 10 % p.a.?

(v dotazníku otázka č. 11; správná odpověď c) 10% p.a.; v grafu šedá barva)

Pro určení správné odpovědi je nezbytná znalost významu zkratk *p.m.* a *p.a.* Během průzkumu se mne na rozdíl ptalo velké množství lidí. Přiznali, že o existenci zkratk vědí, ale neznají jejich význam, proto se v odpovědi rozhodli pro variantu „nevím“ nebo dle čísla před zkratkou. Výsledek mého výzkumu ukázal správnou odpověď u 32 % dotazovaných, špatnou odpověď u 13 % a 55 % vybralo variantu „nevím“.

Významově totožnou otázku obsahoval i PMF, ve kterém 26 % osob považovalo za výhodnější úročení 10 % p.a. a 27 % osob považovalo za výhodnější úročení s 1 % p.m.

Odpovědi na předchozí otázky (č. 9 a 10) ohledně RPSN měly slabé výsledky a otázka na rozlišení měsíčního versus ročního úročení měla též podobný výsledek.

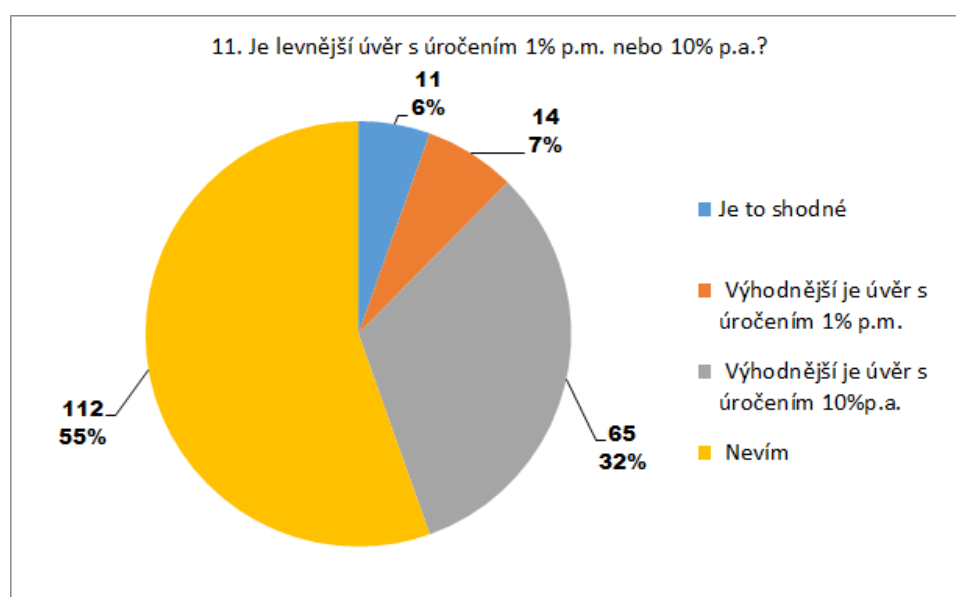
Z praxe v tomto shledávám riziko, jak se v pozici zájemce o úvěr nechat oklamat. Ukázkou jsou kreditní karty nebo drobné spotřebitelské úvěry, jež se sebe prezentují s úrokovou sazbou pouhých 1,58 % p.m. Neznalý spotřebitel si řekne: „To je paráda, přeplatím navíc jen necelá 2 %.“ nebo „1,58 je méně než v mojí bance, kde mi nabídli roční úrok 4,9“. Podobným úvahám je třeba se však vyvarovat.

1 % *p.m.* (*per mensem*) znamená úrok jednoho procenta každý měsíc. Tedy 1 % krát 12 měsíců v roce je zhruba 12 % ročního úroku. Pro porovnání dvou hodnot dotazníkové otázky je tento výpočet dostačující. Správný přepočtení s měsíční na roční sazbu nebo naopak je díky obsaženému složenému úročení a dalším faktorům složitější.

10 % *p.a.* (*per annum*) již vyjadřuje roční úrokovou sazbu.

Správná odpověď dotazníkové otázky je: „výhodnější je úvěr s úročením 10 % p.a.“, protože jednoduše řečeno – 10 % je méně než 12 %.

Obrázek 11: Rozdělení četností k otázce č. 11

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Co je to kontokorent?

(v dotazníku otázka č. 12; správná odpověď d); v grafu žlutá barva)

Kontokorentní úvěr (zkráceně kontokorent) je také nazýván povoleným debetem. Jedná se o druh spotřebitelského úvěru nutně spjatého s běžným účtem. Umožňuje ve chvíli vyčerpání vlastních prostředků na účtu užívat další objem peněz do výše sjednaného limitu (do záporného zůstatku na účtu). Za použití – čerpání kontokorentu je klientovi účtován úrok, většinou na úrovni kolem 18 % p.a. Rozhodně se nejedná o levnou a výhodnou formu půjčky, proto je pro klienta ideální jej využívat jen příležitostně a krátkodobě. V žádném případě není vhodné si na běžném účtu nechat nastavit limit

kontokorentu vyšší než měsíční příjem, neboť po vyčerpání limitu a následném připsu např. mzdy nedojde k vyrovnání do plusového zůstatku účtu. Důsledkem je „drahý život“ v záporných číslech díky vysoké úrokové sazbě. Z pohledu věřitele je tento instrument výhodný a banky povolený debet nabízí k účtu automaticky. FGO by měl mít naspořenou rezervu vlastních prostředků a kontokorent nepoužívat nebo jen zcela výjimečně na krátké období.

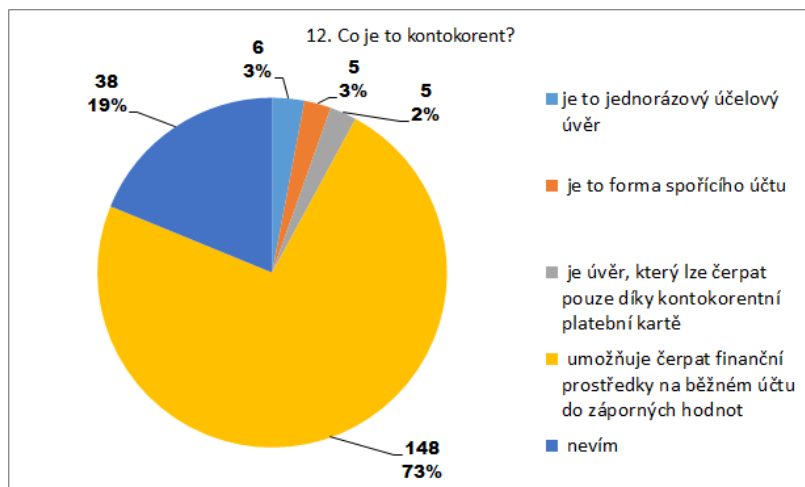
Přesto sjednání minimálního limitu kontokorentu doporučuji od chvíle prvních vlastních příjmů. Jednak si každý zkusí odolávat pokušení života na dluh nebo si vyzkouší první povinné odvody za použití úvěrového produktu. Při limitu 5000 Kč se nedá většinou hovořit o nesplatitelném závazku.

Hlavním důvodem mého doporučení sjednání kontokorentu je vznik záznamu v registrech (viz kapitola 3. 2. 1.). Postačí jednou, třeba jen na den vyčerpat část sjednaného limitu a poté druhý den vrátit. Následně jej už nemusí nikdy použít. Registry zaznamenají sjednání, použití a zodpovědné chování klienta, čímž vznikne pozitivní záznam a rostoucí hodnocení. Tím si může FGO v rámci zodpovědného zadlužování připravit pro budoucnost podstatně výhodnější podmínky pro jiný druh úvěru. Nejčastěji získá výrazně vyšší pravděpodobnost schválení úvěru, nižší úrokovou sazbu, vyšší maximální možnou hranici úvěru bez spolužadatele nebo jiného zajištění.

V grafickém znázornění je vidět vysoké povědomí o kontokorentu (73 %) a minimum špatných odpovědí (8 %). Výsledek hodnotím pozitivně.

Pozn. Část respondentů, kteří odpověděli „nevím“, takto učinili, protože neznali termín „kontokorent“ ale znali „povolený debet“.

Obrázek 12: Rozdělení četností k otázce č. 12

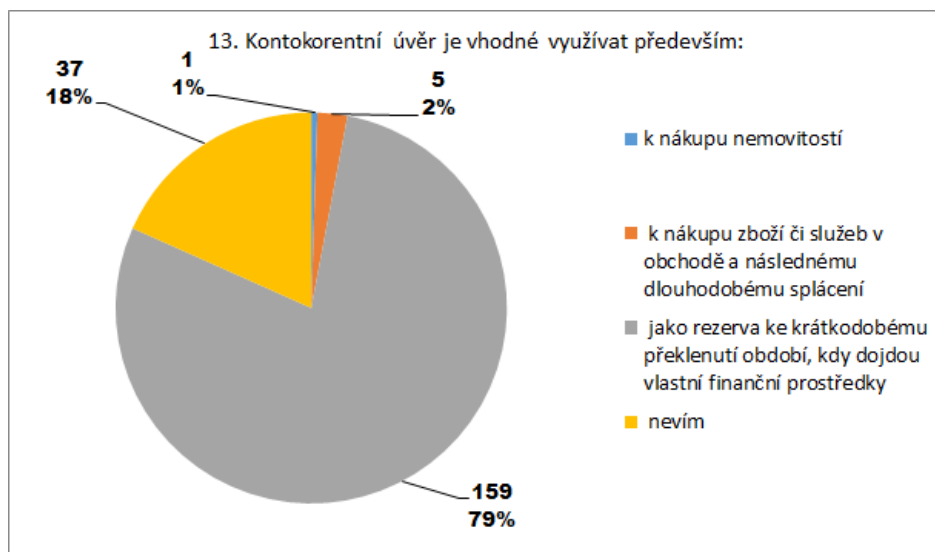
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Kontokorentní úvěr je vhodné využívat především:

(v dotazníku otázka č. 13; správná odpověď c); v grafu šedá barva)

Nejen definování kontokorentu (viz předchozí dotazníková otázka), ale také ideální praktické využití zodpovědělo správně více než $\frac{3}{4}$ dotazovaných. Zde je úroveň finanční gramotnosti na teoretické úrovni v pořádku. Z reálného pohledu by mohla být zajímavá statistika, jak jsou kontokorentní úvěry opravdu využívány.

Obrázek 13: Rozdělení četností k otázce č. 13

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Jaký je rozdíl mezi inkasním příkazem a trvalým příkazem na běžném účtu? (v dotazníku otázka č. 15; správná odpověď a); v grafu modrá barva)

Každý rok (nejvíce) během srpna a září přichází do bank klienti pro potvrzení o nastaveném souhlasu s inkasní platbou. Přinášeni tiskopisy ze škol, školských zařízení nebo jídelen a dožadují se razítka a podpisu za banku. Než pracovník banky dokument potvrdí, provede kontrolu existence nastaveného souhlasu v souladu s daty na potvrzovaném tiskopisu. V mnoha případech jsem zjistila, že si klient namísto inkasního souhlasu zadal trvalý příkaz k úhradě nebo provedl nastavení s jiným typem chyby nebo jej neprovedl vůbec a domníval se, že stačí ono razítko a bude vše fungovat.

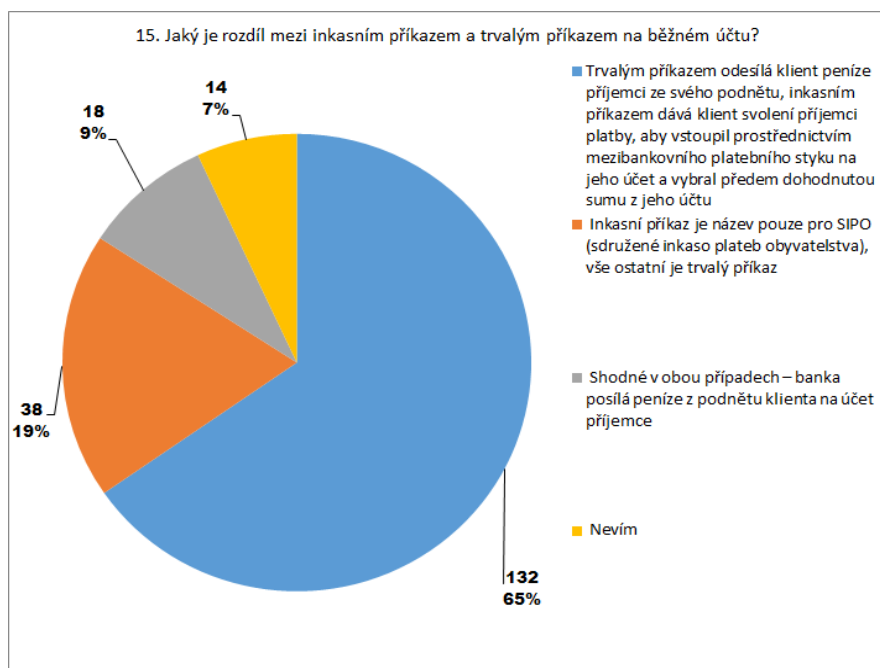
Jiní klienti přijdou na pobočku se slovy: „Proč se mi nezaplatila elektřina? Proč nemám zaplacený paušál, když na účtu byly peníze?“ a pokračují „Já jsem tam volal a oni mi řekli, že jste jim to nedali!“ Vysvětlení je jednoduché: klient si s poskytovatelem služby dohodl formu úhrady inkasním způsobem, ale nenastavil si na běžném účtu souhlas s inkasem. Tudíž banka zákazníka nemohla bance poskytovatele služby dovolit úhradu realizovat.

Výše uvedené důvody byly impulsem zařadit otázku na rozdíl mezi inkasním příkazem a trvalým příkazem do dotazníkové šetření. Rozlišování forem platebního styku rozhodně považuji za základní součást finanční gramotnosti.

Jelikož dle PMF téměř 80 % osob vlastní běžný účet, měla by ideálně většina znát alespoň základní zmiňovaný rozdíl. Trvalým příkazem dává impuls (pokyn) majitel či disponent účtu, aby banka klienta z jeho účtu pravidelně posílala peníze příjemci. Inkasním příkazem dává klient svolení příjemci platby, aby si z jeho účtu vzal (inkasoval) dohodnutou sumu dle faktury, vyúčtování, kalendáře záloh apod.

Z toho důvodu považuji 132 správných odpovědí od 202 dotazovaných osob (65 %) za důkaz nízké finanční gramotnosti.

Obrázek 14: Rozdělení četností k otázce č. 15

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Jakým nejvhodnějším finančním produktem byste řešil/a nákup rodinného domu ve výši 3.000.000 Kč za předpokladu, že máte svých naspořených 600.000 Kč?

(v dotazníku otázka č. 16; správná odpověď c); v grafu šedá barva)

Z pohledu ekonomické zodpovědnosti je správnou odpovědí „Spotřebitelský úvěr na bydlení – účelový hypoteční úvěr“ a správně odpovědělo 64 % dotazovaných. Situaci lze v praxi řešit i uvedeným překlenovacím úvěrem ze stavebního spoření, tato volba je pro klienta méně ekonomicky výhodná – vybralo 15 %.

Zjednodušené vysvětlení rozdílu:

Po ukončení období čerpání začne klient splácet hypoteční úvěr prostřednictvím anuitních splátek. Od první do poslední splátky v rámci stanovené doby splácení dochází k postupnému snižování úmoru.

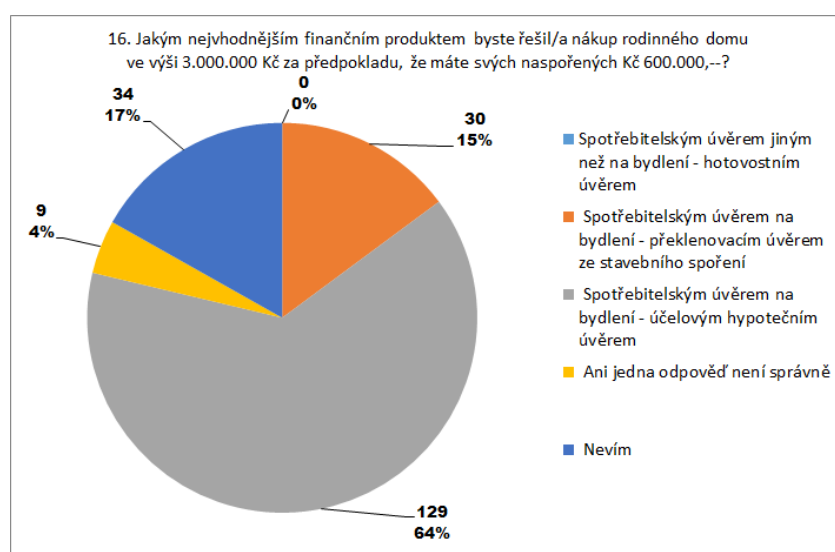
U stavebního spoření je nutné rozlišovat dvě formy úvěru. Překlenovací úvěr (nebo také meziúvěr) a řádný (přidělený) úvěr. Ve fázi překlenovacího úvěru klient platí úroky z celé půjčené sumy a zároveň ukládá na spořicí smlouvu stavebního spoření. Ve chvíli splnění

podmínek přidělení cílové částky započne změna. Od cílové částky ve výši celé půjčené sumy se odečte naspořená část a vzniklý rozdíl je nesplacený úmor. Ten se stane výši řádného úvěru, který je následně splácen také anuitním způsobem.

Čím delší dobu klient využívá překlenovací úvěr, tím se ekonomický rozdíl prohlubuje.

Pozn.: Zadání otázky bylo záměrně koncipováno tak, aby většina kalkulací směřovala k volbě hypotečního úvěru. V této práci není možno detailně objasnit všechny okolnosti, které určí, zda je vhodnější hypoteční úvěr nebo některá z forem úvěrů ze stavebního spoření.

Obrázek 15: Rozdělení četností k otázce č. 16

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Nutně si potřebujete koupit spolehlivé auto např. za 400.000 Kč a chybí Vám cca 100.000 Kč. Jakým způsobem situaci vyřešíte?

(v dotazníku otázka č. 17)

Koupě auta je finanční výdaj, který se dá předpokládat a lze si připravit na něj prostředky v rámci rozpočtového plánování. Přesto může nastat situace, kdy si občan nutně potřebuje koupit spolehlivé auto tzv. „mimo plán“. Pro tento případ jsem nechala respondenty reagovat na otázku: „Nutně si potřebujete koupit spolehlivé auto např. za 400.000 Kč a chybí Vám cca 100.000 Kč“ Záměrem bylo nechat dotazované rozhodnout, zda budou řešit koupi za 300.000 Kč nebo za 400.000 Kč a jakým způsobem. Z pohledu ekonomické zodpovědnosti je správná odpověď: „Koupím si o 100.000 Kč levnější auto, tedy jen za vlastní peníze bez úvěru“ Jelikož v případě nutnosti koupě vozu bude automobil za

300.000 Kč předpokládané většině postačovat a zaručovat spolehlivost. Navíc pořízení tohoto dopravního prostředku je investice s neustále klesající hodnotou. A v budoucnu nic majiteli nebrání auto prodat a koupit jiné, vyhovující ve všech požadavcích. [1]

V praxi lze chybějících 100.000 Kč získat mnoha způsoby:

Potřebnou sumu získat od přátel či členů rodiny je varianta z pohledu FGO přijatelná, protože s půjčenou částkou obvykle vrací jen malý přeplatek. Nicméně by měl předtím zvážit, zda je tento počin nutný a zda bude mít prostředky na vrácení v požadovaném termínu dohodnutém s věřitelem.

V rámci spotřebitelského úvěru na bydlení je 100.000 Kč často malá suma. Tedy pokud lidé řeší např. hypotéku na výstavbu, rekonstrukci nebo refinancování, lze s tímto výdajem „počítat“. Sumu lze tzv. „vyšetřit“ nebo je stále obvyklejší mít ve smlouvě uvedenou maximální výši, na kterou nemusí být dokladována účelovost. Klient získá volné prostředky za příznivý úrok. V tomto případě by bylo ideální využít možnosti mimořádných splátek bez navýšení a sumu volně použitých peněz splatit dříve než je celková splatnost hypotéky, neboť i přes příznivou úrokovou sazbu tohoto typu úvěru není ekonomické splácet 100.000 Kč kupříkladu 30 let.

Klienti s dobrou splátkovou historií v registrech nebo historií ve své bance rozhodně nemají problém získat obratem kontokorent, revolvingový úvěr nebo kreditní kartu s limitem i nad 100.000 Kč. Nicméně zde bývá oproti ostatním možnostem úroková sazba nejvyšší. Tedy nejsou vhodným nástrojem pro dlouhodobější splácení. Pro FGO by mohla být přípustná varianta využití takového instrumentu jen za předpokladu nízké čerpané sumy na krátké období (do 1 roku) v kombinaci s dostatečným příjmem nebo dobíhající vazací dobou jiných financí na některém ze spořicích produktů.

Spotřebitelský úvěr jiný než na bydlení – spotřebitelský účelový nebo neúčelový úvěr je na koupi auta často využíván. Každá poskytovatelská instituce má možnost si udělat vlastní statistiku účelů půjčených peněz, jelikož se bankéř na plánovaný účel využití prostředků ptá. V mojí osobní statistice z bankovního prostředí je účel – koupě auta - nejčastějším impulsem k podání žádosti o spotřebitelský úvěr na konkrétní věc. Silné zastoupení je u mladých lidí, kteří začínají pracovat a mají nepatrné či žádné vlastní zdroje. Následuje skupina žadatelů, kteří podcenili nutnost spoření si na pořízení dalšího automobilu do rodiny nebo v závislosti na končící užítelnosti současného vozu. Často žádají

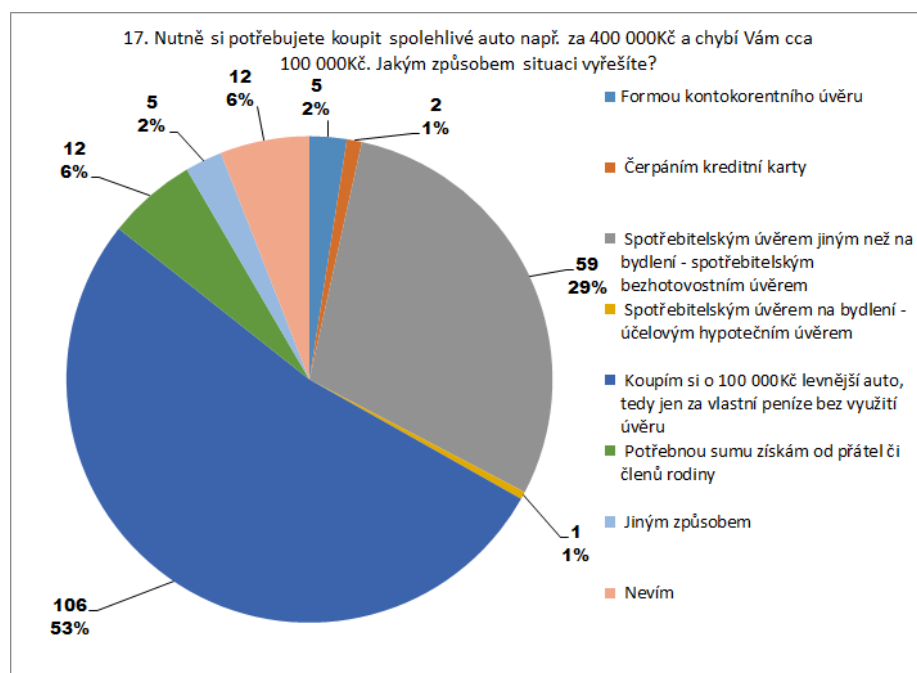
o úvěr současný nebo budoucí „pendleři“ (občané žijící v ČR a dojíždějící za prací do sousedních států). Těm často není úvěr schválen díky nedostatečné bankovní historii v ČR a neuznatelným nebo nedoložitelným příjmům.

O spotřebitelském zadlužování zveřejnila informace Česká bankovní asociace v tiskové zprávě z 21. 2. 2018, kde mimo jiné uvádí na základě vlastního průzkumu, že si Češi půjčují často impulzivně a nejsou tak zvyklí si šetřit na konkrétní nákup jako tomu bývalo dříve. Nejčastěji si půjčují na spotřební elektroniku (30 %) či bílé zboží (24 %) respektive bytové zařízení (15 %) nebo auto (22 %). [14]

Osobním výzkumem (se zobrazením výsledků viz níže) jsem zjistila správnou volbu koupě levnějšího auta u 53 %, dále 29 % by využilo spotřebitelský úvěr a 6 % požádalo o pomoc rodinu či přátele.

Podíl způsobu řešení prostřednictvím získání cizích zdrojů (39 %) není zanedbatelný a ukazuje na impulsivnost (když auto, tak pořádné a rovnou dražší), nerozvážnost (zbytečné zadlužování se na pořízení věci s klesající hodnotou) a možná i částečně podlehnutí konzumnímu způsobu života v kombinaci s propagací snadného dosažení přání úvěrovou cestou. Je nutné dát si však pozor na vytvoření nevhodného spojení touhy po pořízení věci a okamžitého řešení prostřednictvím cizích zdrojů.

Obrázek 16: Rozdělení četností k otázce č. 17

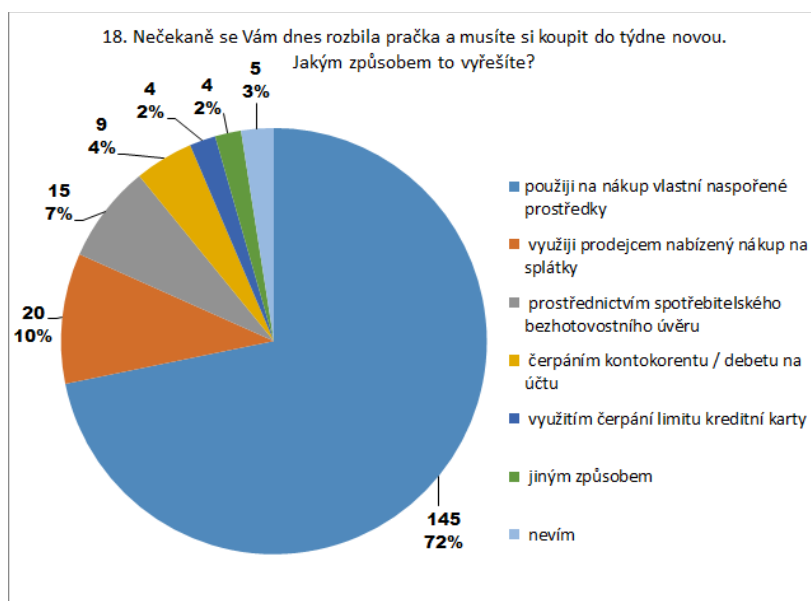

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ **Nečekaně se Vám dnes rozbila pračka a musíte si koupit do týdne novou. Jakým způsobem to vyřešíte?** (v dotazníku otázka č. 18)

S nenadálým výdajem na úrovni jednoho průměrného platu se může setkat každý. Nečekaná porucha nebo rozbití nějaké běžně používané věci jako je pračka, lednička, myčka, televize apod. uvede člověka před otázku jak to vyřešit. Dotazníková otázka „Nečekaně se Vám rozbila pračka a musíte si koupit do týdne novou. Jakým způsobem to vyřešíte?“ je reálnou situací. Pračku je možné koupit v poměrně širokém cenovém pásmu - pro vyhodnocení dotazníkové otázky však nepodstatné. Navržené odpovědi nabízely konkrétní okamžitá řešení. FGO a zároveň podstatná část respondentů odpověděla správně – použijí na nákup vlastní naspořené prostředky. Malá část (10%) by preferovala využití prodejcem nabízeného nákupu na splátky. U této odpovědi nebylo dále zjišťováno, zda si uvědomují a jsou schopni rozlišit splátkový prodej s nebo bez navýšení. V případě prodeje na splátky bez navýšení lze považovat rozhodnutí v souladu s chováním FGO, obzvláště pokud by tento občan měl v tu chvíli nízký stav vlastních zdrojů nebo byl momentálně úplně bez finanční rezervy. Nákup prostřednictvím kreditní karty a kontokorentu zvolilo 6 % dotazovaných. Zvolenou variantu považují za správnou, pokud by došlo ke splacení závazku v brzké době – cca do měsíce. Řešení prostřednictvím spotřebitelského úvěru hodnotím za nevhodné, protože malá výše úvěru často i přes relativně výhodnou úrokovou sazbu však díky poplatkům způsobí vysokou RPSN.

Obrázek 17: Rozdělení četností k otázce č. 18

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ Co znamená termín konsolidace úvěrů?

(v dotazníku otázka č. 19; správná odpověď a); v grafu modrá barva)

Konsolidace je sloučení více úvěrových závazků do jedné půjčky. Tento termín často lidé zaměňují s *refinancováním*, které znamená převedení jednoho úvěrového závazku od stávajícího věřitele k jinému.

Nejčastějším důvodem zájmu o konsolidaci či refinancování je snížení měsíčního zatížení ve splátkách nebo snížení celkového přeplacení.

V případě, kdy se splátka nebo splátky stanou citelnou zátěží rozpočtu, je nejvyšší čas zkusit najít levnější formu s nižším měsíčním zatížením, a to ještě předtím, než začne docházet k opožděným úhradám, upomínkám pro neplacení nebo dlužným splátkám. Jelikož je plnění závazků zaznamenáváno v registrech (viz kap. 3. 2. 1.), nejvýhodnější úrokové sazby tak získávají u nových poskytovatelů žadatelé s výbornou úvěrovou historií. Bohužel, je-li prioritou snížení měsíčního zatížení klienta, nemusí se podařit zároveň dosáhnout snížení celkového přeplacení.

Pokud se klient zajímá o získání výhodnějšího úvěrového závazku než je jeho stávající, už nestačí porovnávat výši úvěru, dobu splácení a RPSN. Díky anuitnímu způsobu úhrady dluhu nebo jiným „akčním“ úpravám poměru úroku a úmoru ve splátkách, může se nový úvěr (s nižší úrokovou sazbou i nižší RPSN na stejnou dobu splácení při stejné výši dluhu) jevit jako dražší. Z pohledu žadatele doporučuji využít jednoduchého propočtu a porovnání: kolik peněz ještě zaplatí u stávajícího věřitele (počet zbývajících splátek krát měsíční splátka) versus kolik zaplatí novému poskytovateli za úvěr ve výši zůstatku stávajícího závazku. Nejedná se o úplně správnou a přesnou metodu, ale může ji zvládnout každý i na kalkulačce v mobilním telefonu.

V rámci zodpovědného zadlužování doporučuji zvážit, zda si:

- vybrat kratší dobu splácení s vyšší měsíční splátkou a cílem co nejnižšího celkového přeplacení
- nebo
- vybrat raději delší dobu splácení a tím menší měsíční zatížení, které snáze klient zvládne i v nečekané situaci (ztráta příjmu, dlouhodobá nemoc). Vyšší sumu celkového přeplacení lze kompenzovat mimořádnými splátkami, které musí být

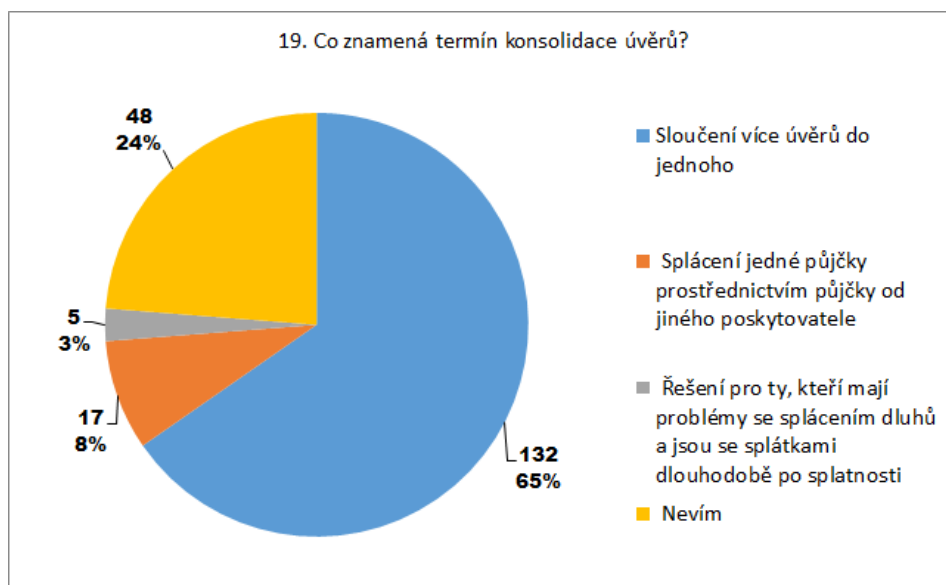
dle zákona o spotřebitelském financování umožněny, a ve výsledku dosáhnout stejného přeplacení jako u předchozí možnosti.

Tento model menší povinné splátky včetně dobrovolného spoření (tvorba rezervy na záměr mimořádné splátky) stále častěji doporučují poskytovatelé úvěrů i finanční poradci.

V tiskové zprávě ze dne 21. 2. 2018 ČBA uvádí rostoucí zájem o konsolidace úvěrů. Češi mají více závazků vůči nebankovním společnostem (66 %) než vůči bankám (44 %). Celkem v současné době splácí jakýkoliv druh úvěru 27 % Čechů a zhruba 37 % má s úvěrem zkušenost z minulosti. Dále 36 % Čechů má a aktuálně splácí více než dvě půjčky. [14]

Správný výsledek dotazníkové otázky „Co znamená termín konsolidace úvěrů?“ označilo 65 % respondentů, naopak 8 % termín konsolidace zaměnilo za refinancování a 24 % dotazované slovo nezná.

Obrázek 18: Rozdělení četností k otázce č. 19

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

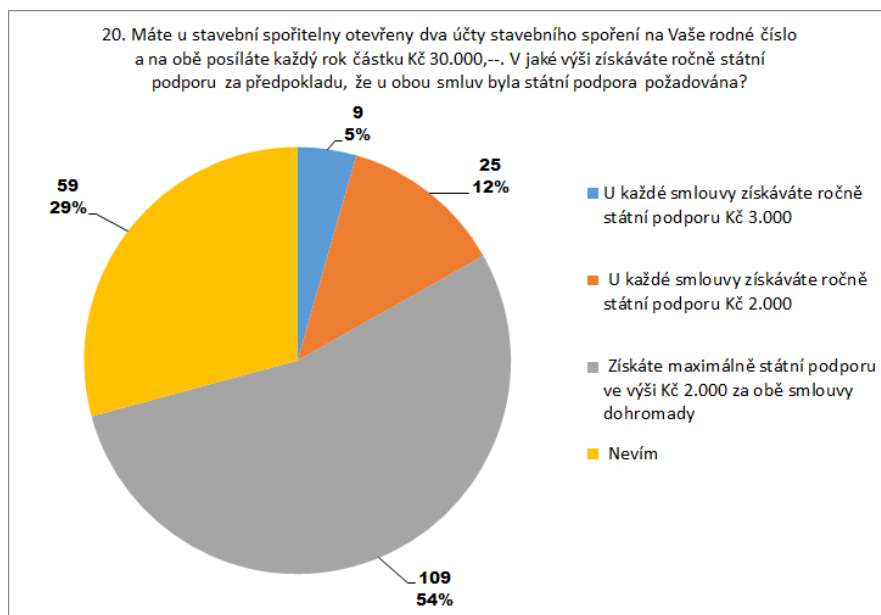
■ Máte u stavební spořitelny otevřeny dva účty stavebního spoření na Vaše rodné číslo a na obě posíláte každý rok částku 30. 000 Kč. V jaké výši získáváte ročně státní podporu za předpokladu, že u obou smluv byla státní podpora požadována?

(v dotazníku otázka č. 20; správná odpověď c) 2 000 Kč dohromady; v grafu šedá barva)

Stavební spoření patří mezi neznámější nástroje spoření v ČR, důkazem je cca 3,2 mil. platných smluv a vyplácená státní podpora zhruba 4 mld. Kč ročně. V průběhu doby došlo k postupnému snižování maximální výše roční státní podpory na 2 000 Kč při vkladu 20 000 Kč za rok. Každý klient může mít na svoje rodné číslo sjednáno více smluv, zároveň na všech smlouvách si může nárokovat státní podporu. Ale každé rodné číslo může získat maximálně 2 000Kč při splnění podmínky vkladu na všech smlouvách dohromady. Toto definuje § 10 zákona č.96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření.

Na otázku znalo správnou odpověď 54 % dotazovaných, 29 % nevědělo a 17 % odpovědělo chybně.

Obrázek 19: Rozdělení četností k otázce č. 20

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

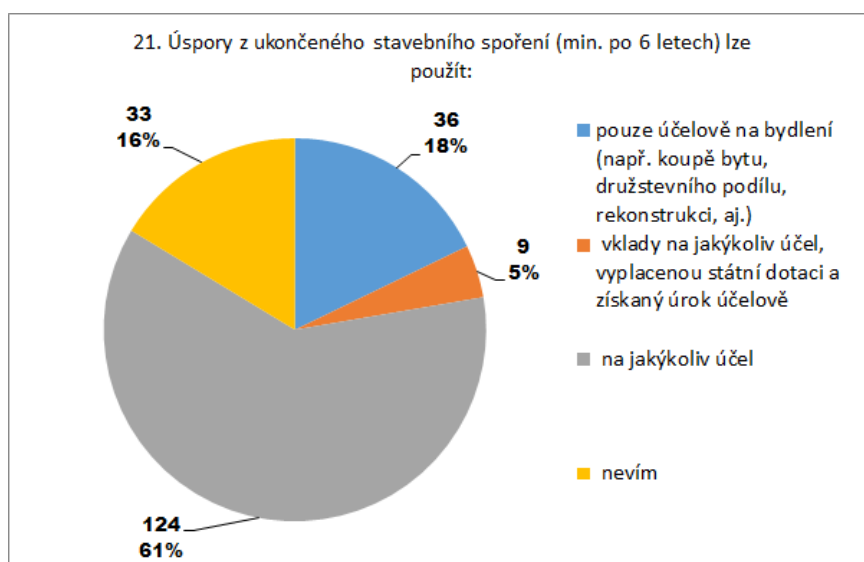
■ **Úspory z ukončeného stavebního spoření (min. po 6 letech) lze použít:**
(v dotazníku otázka č. 21; správná odpověď c) jakýkoliv účel; v grafu šedá barva)

Velká část smluv o stavebním spoření je založena za účelem zhodnocení vkladů. Hlavním pozitivem z pohledu střadatelů je poskytovaná státní podpora a garance návratnosti vkladů díky Garančnímu systému finančního trhu s využitím Fondu pojištění vkladů. Vklady jsou pojištěny podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů.

Smlouva o stavebním spoření se uzavírá na dobu neurčitou a výplatu státní podpory upravuje § 12 výše zmíněného zákona. Na výplatu státní podpory má účastník smlouvy nárok po 6 letech nenakládání s uspořenou částkou nebo v období do 6 let, pokud použije uspořenou částku a zálohy státní podpory na bytové potřeby (využije úvěru). Zákon ani podmínky samotných spořitelien nikterak nepodmiňují účelové použití vkladů při ukončení po 6 letech.

Správná odpověď na otázku použití úspor z ukončeného stavebního spoření po 6 letech zní „na jakýkoliv účel“. Pouhých 27 % dotazovaných odpovědělo chybně, 16 % nevědělo a 61% zvolilo správnou odpověď.

Obrázek 20: Rozdělení četností k otázce č. 21

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

■ **Můžete spořit 4 000 Kč měsíčně a zatím nemáte žádný druh (krátkodobého nebo dlouhodobého) spoření, zároveň nemáte žádné úspory. Vyberte a případně rozložte mezi jednotlivé možnosti (lze více odpovědí).**

(v dotazníku otázka č. 22)

Textová interpretace výsledků průzkumu finanční gramotnosti z roku 2015 pro MF uvádí, že při výběru spoření nebo investice 52 % osob upřednostnilo co nejvyšší výnos, 86 % osob preferovalo málo rizikové spoření a 79 % osob považovalo za důležitou dosažitelnost prostředků. Při dotazu na volbu způsobu spoření v posledních 12 měsících dotazovaní odpověděli v 52 % spoření na běžném účtu, dále 34 % osob spořilo v hotovosti a stejný podíl na spořicímu účtu nebo stavebním spoření. Aktivně nespoří 19 %.

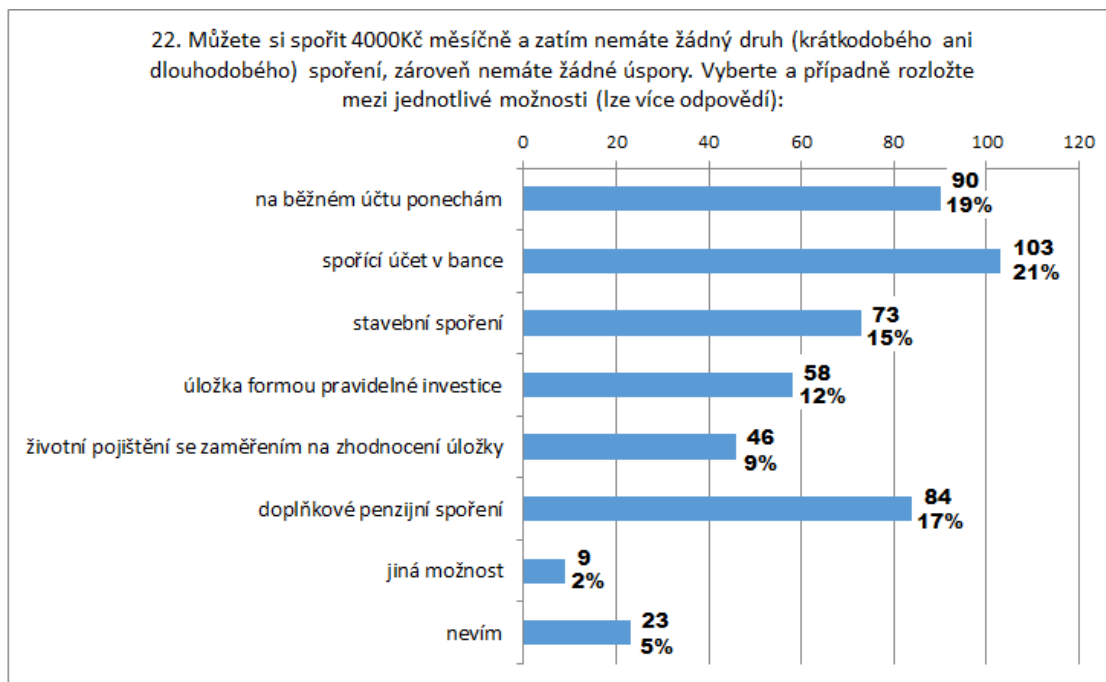
Dotazovaní v rámci průzkumu pro tuto bakalářskou práci měli rozvrhnout, jaké produkty využijí pro rozdělení sumy 4 000 Kč měsíčně. Hlavním cílem bylo vyzorovat rozložení mezi krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé nástroje spoření. [1] Otázku by bylo možné vyhodnocovat i z dalších úhlů pohledu např. v závislosti na věku či pohlaví, z pohledu rizikovosti či dosažitelnosti prostředků apod.

Z níže uvedeného grafu je patrné rozložení s větším zaměřením na krátkodobé a dosažitelné zdroje (běžný a spořicí účet), následně silné zastoupení mezi Čechy oblíbených produktů stavebního spoření a doplňkového penzijního spoření. Pozitivně hodnotím relativně malý rozdíl mezi stavebním spořením a úločkou formou pravidelné investice, která se sjednává na konkrétní dobu a umožňuje na rozdíl od stavebního spoření výběry v průběhu spořicí doby.

Odpovědi respondentů vzhledem k hlavnímu cíli otázky hodnotím pozitivně v souladu s chováním FGO, který tvoří od krátkodobé po dlouhodobé rezervy s využitím široké škály produktů.

Obrázek 21: Rozdělení četností k otázce č. 22

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

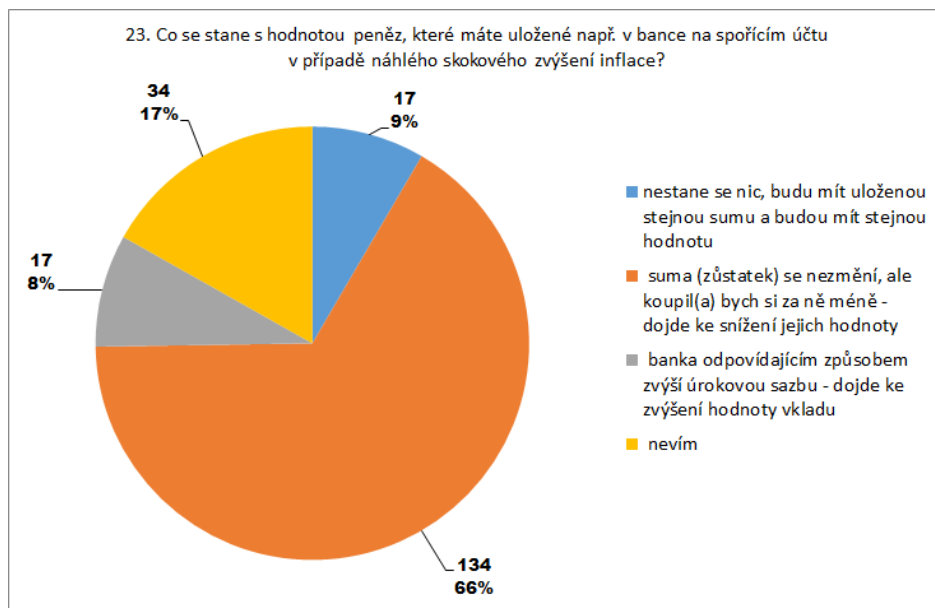
■ Co se stane s hodnotou peněz, které máte uložené např. v bance na spořicí účet v případě náhlého skokového zvýšení inflace?

(v dotazníku otázka č. 23; správná odpověď b); v grafu oranžová barva)

Otázky na základní význam inflace (snížení kupní síly peněz), případně jednoduchý početní příklad, jsou častou součástí testů finanční gramotnosti. Pro běžný život postačí občanům pochopit změnu hodnoty peněz v čase. Umět vyhodnotit, na jakou úrokovou sazbu cílit ve spoření, aby inflací neztrácely prostředky na hodnotě. Nebo naopak nevzpomínat na časy s úrokovou sazbou vkladů 10 % p.a. bez ohledu na výši inflace v téže době.

Na otázku znalo správnou odpověď 66 % dotazovaných, 17 % odpovědělo chybně a 17 % nevědělo. V PMF dokázalo správně odvodit důsledky vyšší inflace 51 % osob.

Obrázek 22: Rozdělení četností k otázce č. 23

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

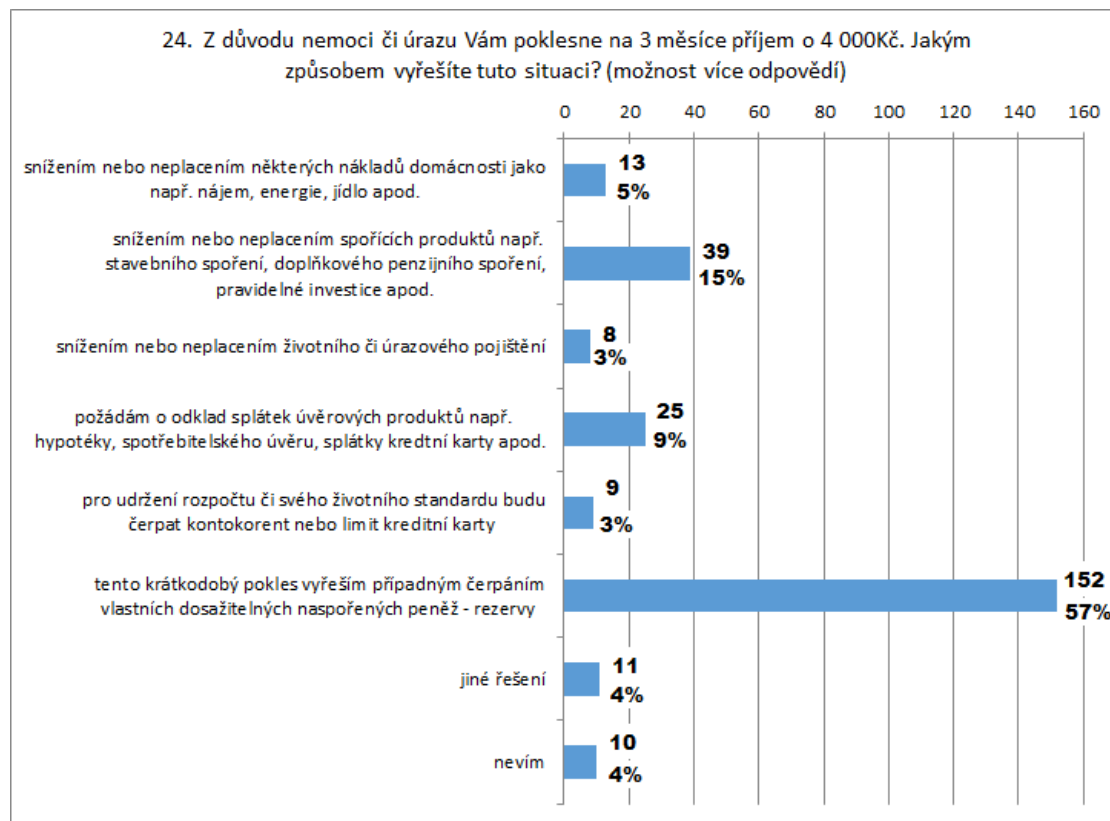
■ Z důvodu nemoci či úrazu Vám poklesne na 3 měsíce příjem o 4 000 Kč. Jakým způsobem vyřešíte tuto situaci? (možnost více odpovědí)

V této otázce měli dotazovaní za úkol vybrat odpovědi, jakým způsobem by vyřešili situaci poklesu příjmu o 4 000 Kč po dobu 3 měsíců. Ideální odpovědí FGO je krátkodobý pokles překlenout pomocí vlastních dosažitelných peněz – rezervy. Akceptovatelné dle celkové situace rodiny je i snížení či dočasné neplacení dobrovolných spořicích produktů. Nicméně z pohledu finanční gramotnosti – využívání rozpočtování a plánování – má mít každý připravenou rezervu minimálně pro období krátkodobého poklesu příjmu či neplánovaných výdajů. Rozhodně nevhodné je kvůli několika měsícům měnit pojistné smlouvy nebo využívat odkladů splátek úvěrových produktů. Sice tuto možnost společnosti nabízejí, ale je pro klienta ekonomicky nevýhodná a způsobuje negativní záznam v tzv. úvěrových registrech. Nejhorší variantou je narušení základních výdajů domácnosti (energie, nájemné, základní potraviny aj.)

Výsledek dotazníkového šetření této otázky je v pořádku – 57 % by využilo svých rezerv, 15 % snížilo platby dobrovolného spoření. Ostatní varianty měly jen několikaprocentní zastoupení.

Dle PMF by 40 % lidí vydrželo bez hlavního příjmu méně než 3 měsíce. 72 % domácností může reagovat na drobnější akutní výdaje a 55 % lidí zvládne výpadek měsíčního příjmu.

Obrázek 23: Rozdělení četností k otázce č. 24

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

5. 3. 2 Bodové vyhodnocení dotazníku

Do bodovaného hodnocení bylo zahrnuto 19 otázek, v dotazníku byly označeny čísly 6 - 24. Maximální možný počet bodů byl stanoven na 24. Jednotlivé otázky zaměřené na finanční znalost, tedy s jednou objektivně správnou odpovědí byly hodnoceny jedním bodem a za špatnou odpověď žádným bodem. U otázek č. 7, 17, 18, 22 a 24 bylo možné získat dva nebo jeden nebo žádný bod dle ekonomicky zodpovědnějšího výběru odpovědi.

Tabulka 1: Způsob bodování odpovědí dotazníku

otázka č.		body
6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,19,20,21,23		1
7	b)	2
	e)	1
17	c)	1
	e)	2
	f)	1
18	a)	2
	b)	1
22	rozdělení alespoň do 2 skupin	2
	vyplnění alespoň do 1 skupiny	1
	nevyplněné	0
24	b)	1
	f)	2
maximální možný počet bodů		24

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Pro lepší přehlednost jsem následně sestavila (viz tabulka č. 2) vyhodnocení dle počtu dosažených bodů a vyhodnocení s využitím rozdělení do pásem dosažených bodů.

Do prvního pásma s rozpětím nula až pět bodů jsem zahrnula 10 dotazníků. Jedná se o lidi s velmi nízkou úrovní finanční gramotnosti. V této skupině bylo pět lidí ve věku do 20 let, čtyři lidé starší 55 let a jeden středního věku.

V druhém pásmu pro bodové ohodnocení šest až deset bodů se umístilo 37 dotazníků. Mezi respondenty s takto nízkým skóre opět výrazněji převládají lidé ve věku do 25 let a nad 55let. Jejich odpovědi značí nízkou úroveň finanční gramotnosti.

Třetí pásmo s bodovým rozpětím jedenáct až patnáct bodů má nejsilnější zastoupení s 66 výskyty. Tento rozsah značí správnou odpověď u cca více než poloviny hodnocených otázek, což je stále nízká úspěšnost. Dotazníkové otázky byly koncipovány hlavně na

běžně potřebné základní znalosti a nejčastější situace z oblasti peněžní a rozpočtové gramotnosti. Při přepočtu ve vztahu k celkovému počtu vyplněných dotazníků vykazují tato skupina cca 33 % dotazovaných lehce podprůměrnou úroveň finanční gramotnosti.

Čtvrté pásmo, obsahující téměř shodný počet výskytů s třetím pásmem, tj. 64 dotazníků a hodnocením 16–20 bodů, je prvním pásmem lidí s dostatečnou úrovní finanční gramotnosti, protože odpověděli správně na více než dvě třetiny otázek. Z čehož usuzují, že se dokáží alespoň rámcově orientovat na trhu produktů a správně se rozhodovat, které služby a jak využívat.

Vysokou úroveň finanční gramotnosti vykazují respondenti v případě 25 dotazníků, kteří odpověděli správně s 21 až 24 body. Tato zhruba 12% část dotazovaných se dokáže nejen orientovat, ale i velice správně rozhodovat a výborně využívat produktů a služeb finančních institucí. Důkazem je pravděpodobná správná odpověď na všech 14 znalostních otázek a u 5 praktických otázek (na ekonomickou zodpovědnost) získání více než jednoho bodu za každou z nich. Ve složení dotazovaných převládali občané ve věku 30 – 50let a zároveň ze 2/3 vysokoškolského vzdělání.

V rámci 202 dotazníků by byla 100% úspěšnost při 4 848 bodech. Ve skutečnosti dotazovaní získali celkem 2897 bodů, tzn. úspěšnost 60 %.

Dle pásmového vyhodnocení lze za dostatečně finančně gramotné považovat respondenty ze čtvrtého a pátého bodového pásma, tj. 89 lidí z 202 dotazovaných, což představuje 44 %.

Dotazník dále obsahoval otázku č. 5: Jak byste ohodnotil/a svoji osobní finanční gramotnost? A možné odpovědi na stupnici 1 (finančně gramotný) až 5 (finančně negramotný). Zde sebe na úroveň 1 ohodnotilo 27 lidí z 202 respondentů, tj. cca 13 %, což koresponduje s výsledkem pátého pásma bodového vyhodnocení. Dále na úroveň 2 a 3 se ohodnotilo 48 dotazovaných a 89 lidí, tj. 68 % a opět sebehodnocení zhruba kopíruje čtvrté a třetí bodové pásmo. Pochopitelně se část lidí v sebehodnocení přecenila a část podcenila, to však není podstatné. Důležitou informací je závěr, že u větší části dotazovaných se shodoval jejich výsledek testu se sebehodnocením, které vyplnili v úvodu dotazníku.

Tabulka 2: Bodové vyhodnocení dotazníků

jednotlivé vyhodnocení			pásmové vyhodnocení	
počet bodů	počet výskytů	součet bodů	pásmo bodů	počet výskytů
0 - 2	0	0		
3	3	9		
4	1	4		
5	6	30	0 - 5	10
6	8	48		
7	6	42		
8	5	40		
9	9	81		
10	9	90	6 - 10	37
11	14	154		
12	14	168		
13	8	104		
14	11	154		
15	19	285	11 - 15	66
16	10	160		
17	21	357		
18	9	162		
19	11	209		
20	13	260	16 - 20	64
21	14	294		
22	8	176		
23	2	46		
24	1	24	21 - 24	25
součet	202	2897		202

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

V analytické části zaměřené na finanční znalost dospělo MF na základě průzkumu v roce 2015 k výsledkům:

- celkem 48 % osob vykazuje vysokou nebo spíše vysokou finanční znalost a z nich 12 % české populace má vysokou finanční znalost
- Celkem 52 % lidí má nízkou či spíše nízkou znalost a z nich 12 % má velmi malou finanční znalost
- Celkem 64 % osob vykazuje nízkou nebo spíše nízkou ekonomickou zodpovědnost, přičemž 22 % má velmi nízkou ekonomickou zodpovědnost
- Ukazuje se pouze závislost na vzdělání (čím vyšší vzdělání, tím vyšší znalost) a také příjmu (čím vyšší příjem, tím vyšší znalost)

- Celkem 36 % lidí vykazuje vysokou nebo spíše vysokou ekonomickou zodpovědnost, přičemž 6 % české veřejnosti má vysokou ekonomickou zodpovědnost
- Lidé, kteří mají vyšší finanční znalost, se také chovají ekonomicky zodpovědněji než ti, kteří mají finanční znalost nízkou.
- Lidé, kteří mají vyšší finanční znalost, se také chovají ekonomicky zodpovědněji než ti, kteří mají finanční znalost nízkou.

Výsledky tohoto měření sice nelze striktně porovnávat s výsledky zde uvedeného vlastního průzkumu, neboť byly prováděny s jinou skladbou otázek a strukturou vzorku, nicméně vykazují jisté podobnosti.

5. 3. 3 Porovnání vybraných statistik

Porovnání vybraných statistik následujících dvou měření bylo provedeno prostřednictvím *testu shody dvou středních hodnot*. Vybrané statistiky mají dostatečně velký rozsah a přibližně normální normované rozdělení, proto byla použita testová statistika (testové kritérium) ve tvaru:

$$T(X) = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{(s_1)^2}{n_1} + \frac{(s_2)^2}{n_2}}} \quad (1)$$

kde: $T(X)$ ... testová statistika

$\bar{x}$ ... aritmetický průměr výběru

$(s)^2$ ... výběrový rozptyl

n ... počet objektů ve sledovaném výběru

Střední hodnotu jsem v hypotézách označovala (μ). Pro dokončení zjištění, zda je/není rozdíl statisticky významný byla uvažována hladina významnosti $\alpha = 0,05$ a použita funkce MS EXCEL: = NORM.S.DIST (z; kumulativní)

■ Testování finanční gramotnosti dle pohlaví

V prvním měření je kritériem rozdělení do dvou skupin pohlaví respondentů.

Tabulka 3: Struktura vzorku dle pohlaví

		<i>n</i>	<i>body</i>	$\bar{x}$	s^2
1. měření	ženy	120,0000	1719,0000	14,3250	26,3221
	muži	82,0000	1178,0000	14,3659	23,8645

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Zkoumanou otázkou je, zda jsou muži finančně gramotnější než ženy. Testujeme tedy nulovou hypotézu $\mu M = \mu \check{Z}$ oproti alternativní hypotéze $\mu M > \mu \check{Z}$.

Dosažením do výše uvedeného vztahu (1) jsem získala hodnotu testové statistiky:

$$T(X) = \frac{14,3659 - 14,325}{\sqrt{\frac{23,9}{82} + \frac{26,3}{120}}} = 0,057$$

Této hodnotě testové statistiky odpovídá p-hodnota 0,477, kterou jsem zjistila pomocí funkce MS EXCEL: = 1 - (NORM.S.DIST(0,057; PRAVDA))

Nulovou hypotézu o shodě středních nezamítám, rozdíl v úrovni finanční gramotnosti není statisticky významný.

■ Testování finanční gramotnosti dle vzdělání

Pro druhé testování jsem využila rozdělení respondentů dle dosaženého vzdělání. Z dat můžeme vidět, průměrný počet bodů u vysokoškolsky vzdělaných respondentů je 17,3 a u středoškolsky vzdělaných respondentů je 14,5.

Tabulka 4: Struktura vzorku dle vzdělání

		<i>n</i>	<i>body</i>	$\bar{x}$	<i>s</i> ²
2.měření	SŠ	84,0000	1218,0000	14,5000	19,3374
	VŠ	56,0000	970,0000	17,3214	16,8039

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Nabízí se tedy hypotéza, že vysokoškolsky vzdělaní respondenti jsou finančně gramotnější. Testujeme proto nulovou hypotézu $\mu V\check{S} = \mu S\check{S}$ oproti alternativní hypotéze $\mu V\check{S} > \mu S\check{S}$. Dosazením do vztahu (1).

$$T(X) = \frac{17,3 - 14,5}{\sqrt{\frac{16,8}{56} + \frac{19,3}{84}}} = 3,85$$

Této hodnotě testové statistiky odpovídá *p-hodnota* $< 0,001$, kterou jsem zjistila pomocí funkce MS EXCEL: = 1 - (NORM.S.DIST(3,82; PRAVDA))

Nulovou hypotézu o shodě středních zamítám, rozdíl v úrovni finanční gramotnosti je statisticky významný.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných regionech. Za finančně gramotné lze označit méně než polovinu dotazovaných.

Dle mého průzkumu lze za dostatečně finančně gramotné považovat 44 % lidí. V této skupině jsou zahrnuti občané s vysokou úrovní finanční gramotnosti, jichž je pouhých 12 % z celku. Nevýznamnější skupinou obyvatel jsou lidé s lehce podprůměrnou úrovní finanční gramotnosti. Zároveň se také nejvíce lidí zařadilo v rámci sebehodnocení do skupiny s průměrnou úrovní osobní finanční gramotnosti. Nejnižší finanční gramotnost vykazují mladí lidé do 25 let a osoby nad 55 let. Naopak při pásmovém vyhodnocování bylo v nejlepším – pátém pásmu (s nejvíce body) zastoupení ze 2/3 lidmi s vysokoškolským vzděláním a zároveň ve věku 30-50let.

Následně jsem pomocí testu shody dvou středních hodnot provedla 2 měření. V prvním jsem porovnávala bodové výsledky dotazníků mužů a žen. Výsledný statistický rozdíl však nebyl významný a nepodařilo se prokázat rozdílnou úroveň finanční gramotnosti mezi jednotlivými pohlavími. Pro druhé měření jsem vybrala nejvýznamněji zastoupené dvě skupiny dotazovaných dle vzdělání. Mezi vysokoškolsky a středoškolsky vzdělanými respondenty výsledek testu ukázal statisticky významný rozdíl.

Při vyhodnocování jednotlivých otázek jsem zjistila, že nejnižší úspěšnost byla u otázek na rozlišení a používání platebních karet, u definování a použití RPSN, rozlišení způsobu úročení p.a. proti p.m. Naopak nejlepší výsledky ukazují na výborné povědomí lidí o kontokorentu a jeho využívání, řešení drobného nečekaného výdaje či poklesu příjmu.

Dále dotazovaní lidé uvedli, že získávají informace pro rozhodování o vlastních penězích následujícími způsoby: od bankovních a finančních poradců v 45 %, od přátel či známých v 29 % a z médií v 14 %. Tato skladba není ideální, jelikož poradci ze své obchodní pozice nemusí vždy plně upřednostňovat zájem klienta a ne každý v rodinný příslušník či kdokoliv z okruhu přátel je dostatečným odborníkem pro rozdávaní rad ostatním. Taktéž prostředí internetu, tisku či televize vždy nešíří správné, nezkreslené a úplné informace. Pro běžného občana je těžké se vyznat v tomto množství dostupných dat. V období před rokem 1989 o mnoha věcech rozhodoval stát a lidé měli na koho nadávat. Současnost však kromě svobody přinesla i nutnost rozhodovat se sami. Není to tak těžké, velmi často stačí používat tzv. zdravý selský rozum, chovat se odpovědně a obezřetně.

Otázkou zůstává, jak zvýšit finanční gramotnost. Nebo jak zvýšit zájem dospělých lidí o jejich vlastní vzdělávání? Rozhodně výborným začátkem je vzdělávání dětí, aby následující generace neopakovala chyby svých rodičů. Už v mateřské školce by se měly děti seznamovat s existencí peněz, jejich hodnotou, že je rodiče dostávají za práci. A postupně na základním stupni školní docházky je učit hospodařit s kapesným, seznámit s existencí nákladů v rodině apod. Za důležitější považují získání praktických zkušeností, naučit je se nebát na cokoliv zeptat. Školáci mohou mít například běžný účet s platební kartou – což je přirozený způsob seznámení s finančním světem a hospodařením s penězi. Navíc rodiče mohou mít k takovému účtu internetové bankovníctví a tedy přesný přehled o transakcích. Jinak je pro děti a mládež několik hodin výuky s finanční tematikou pouhým dalším nezáživným předmětem. Což vidím ve své praxi, kdy si přicházejí otevřít účet mladí lidé po škole s nástupem do prvního zaměstnání a nevykazují téměř žádné stopy po výuce finanční gramotnosti. Přitom lze různé části výuky finanční gramotnosti rozdělit do více předmětů. Ve výuce cizího jazyka si osvojit otevření účtu či výběr z bankomatu. V matematice věnovat více času osobnímu rozpočtu nebo úročení vkladů a úvěrů atd. A dále se obecně zaměřit na oblasti lidského života, které z hlediska financí bude řešit každý člověk – jak si správně spořit, jak správně využívat bankovní účet, jak si správně, případně chytře půjčit, jak řešit otázku bytové potřeby, jakým způsobem se zajistit proti nenadálým situacím, jak se dostatečně zabezpečit na důchodový věk. Následně může tato nová finančně gramotná generace poradit i rodičům a lidem v okolí. Dospělé osoby nelze nutit k sebevzdělávání. Je na každém, zda se začne o cokoliv zajímat až v případě potřeby nebo po špatné zkušenosti. Každopádně se finanční trh neustále vyvíjí, tedy lidé a jejich úroveň finanční gramotnosti by měla také. Neboť „Kdo chvíli stál, již stojí opodál“.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Finanční gramotnost	10
Obrázek 2: Schéma - Složky finanční gramotnosti	11
Obrázek 3: Rozdělení objemu dluhu podle nástrojů	26
Obrázek 4: Desatero zodpovědného zadlužování	29
Obrázek 5: Rozdělení četností k otázce č. 6	34
Obrázek 6: Rozdělení četností k otázce č. 7	36
Obrázek 7: Rozdělení četností k otázce č. 14.....	37
Obrázek 8: Rozdělení četností k otázce č. 8	38
Obrázek 9: Rozdělení četností k otázce č. 9	40
Obrázek 10: Rozdělení četností k otázce č. 10.....	41
Obrázek 11: Rozdělení četností k otázce č. 11.....	42
Obrázek 12: Rozdělení četností k otázce č. 12.....	44
Obrázek 13: Rozdělení četností k otázce č. 13.....	44
Obrázek 14: Rozdělení četností k otázce č. 15.....	46
Obrázek 15: Rozdělení četností k otázce č. 16.....	47
Obrázek 16: Rozdělení četností k otázce č. 17.....	49
Obrázek 17: Rozdělení četností k otázce č. 18.....	50
Obrázek 18: Rozdělení četností k otázce č. 19.....	52
Obrázek 19: Rozdělení četností k otázce č. 20.....	53
Obrázek 20: Rozdělení četností k otázce č. 21.....	54
Obrázek 21: Rozdělení četností k otázce č. 22.....	56
Obrázek 22: Rozdělení četností k otázce č. 23.....	57
Obrázek 23: Rozdělení četností k otázce č. 24.....	58

Seznam tabulek

Tabulka 1: Způsob bodování odpovědí dotazníku	59
Tabulka 2: Bodové vyhodnocení dotazníků.....	61
Tabulka 3: Struktura vzorku dle pohlaví.....	63
Tabulka 4: Struktura vzorku dle vzdělání	64

Seznam použitých zkratk

BRKI – Bankovní registr klientských informací

CBCB – Czech Banking Credit Bureau, a.s.

CNCB – Czech Non-Banking Credit Bureau, z.s.p.o.

ČBA – Česká bankovní asociace

ČNB – Česká národní banka

ČR – Česká republika

FG – finanční gramotnost

FGO – finančně gramotný občan

INFE – International Network on Financial Education

MF – Ministerstvo financí

MPO – Ministerstvo průmyslu a obchodu

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NRKI – Nebankovní registr klientských informací

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- [1] *Jak ovládnout své peníze: finanční plánování pro každého*. Brno: BizBooks, 2013. Partners (BizBooks). ISBN 978-80-265-0127-5.
- [2] PETÝRKOVÁ, Lenka a Pavlína CHMELAŘOVÁ. *Základy finanční gramotnosti*. Praha: Generation Europe, 2011. ISBN 978-80-904974-8-1.
- [3] BERTL, Ivan. *Kapitoly o finanční gramotnosti*. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-622-7.
- [4] NACHER, Patrik. *Konec finančních ngramotů v Čechách, aneb, Staré pravdy nerezaví: příslovími, přirovnáními, pořekadly, rčeními, lidovými moudry a citáty k větší finanční gramotnosti a sebevědomí, aneb, co nám teta Kateřina neřekla*. Vydání druhé. Ilustroval Martin ZACH. Praha: Plot, 2017. ISBN 978-80-7428-311-6.
- [5] SOUKAL, Ivan a Jan DRAESSLER. *Základní bankovní služby a asymetrie informací z hlediska spotřebitele*. Praha: Grada, 2014.

Internetové zdroje

[6] Standard finanční gramotnosti - revidované znění, Národní ústav pro vzdělávání. Gramotnosti ve vzdělávání. Národní ústav pro vzdělávání [online]. Copyright © [cit. 10.03.2018]. Dostupné z: [http://www.nuv.cz/standard-
fg?highlightWords=finan%C4%8Dn%C3%AD+gramotnost](http://www.nuv.cz/standard-
fg?highlightWords=finan%C4%8Dn%C3%AD+gramotnost)

[7] Ministerstvo financí. Narodni_strategie_financniho_vzdelavani_2010.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 11.03.2018]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/31443>

[8] OECD.org - OECD [online]. Copyright © [cit. 11.03.2018]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>

[9] Ministerstvo financí ČR - proč se finančně vzdělávat? [online]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#strategie>

[10] Vláda schválila oddlužovací novelu – Insolvence. Insolvence [online]. Copyright © Ministerstvo spravedlnosti ČR 2018 [cit. 17.03.2018]. Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/dluznik-clanek/>

[11] CBCB :: Ke stažení. CBCB :: O nás [online]. Dostupné z: <http://www.cbcb.cz/cz/ke-stazeni-1404041405.html>

[12] CNCB :: Czech Non-Banking Credit Bureau. CNCB :: Czech Non-Banking Credit Bureau [online]. Dostupné z: <http://www.cncb.cz/>

[13] Informace o činnosti, historii a členské základně sdružení SOLUS. SOLUS - zájmové sdružení právnických osob - registry clientských informací [online]. Copyright © 2018 SOLUS, Všechna práva vyhrazena [cit. 25.03.2018]. Dostupné z: <https://www.solus.cz/o-sdruzeni/>

[14] Tiskové zprávy | Czech-ba. Czech-ba [online]. Copyright © ČBA 2018, created by [cit. 01.04.2018]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/media-servis/tiskove-zpravy>

Seznam příloh

Příloha A: dotazník

Průzkum finanční gramotnosti

Dobrý den, odpovědi na otázky anonymního dotazníku budou použity k analýze finanční gramotnosti dospělé populace. Předem děkuji za vyplnění.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž

2. Jaký je Váš věk? ..... let

3. I. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) střední odborné bez maturity (vyučen)
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

II. je Vaše vzdělání ekonomického směru?

- a) Ano
- b) Ne

4. Z jakých zdrojů získáváte informace pro rozhodování o vlastních penězích?

(možnost více odpovědí)

- a) od bankovních poradců
- b) od finančních poradců
- c) od známých nebo přátel nebo členů rodiny aj.
- d) z médií – TV, internet, noviny atd.
- e) z žádných, o danou oblast se nezajímám

5. Jak byste ohodnotil/a svoji osobní finanční gramotnost?

Finančně gramotný   1   2   3   4   5   finančně ngramotný

6. Jaký rozdíl spočívá mezi debetní a kreditní kartou?

- a) kreditní kartou se čerpají vlastní prostředky z účtu (případně kontokorentu), debetní kartou lze čerpat úvěr od banky (do výše povoleného limitu)
- b) debetní kartou lze pouze vybírat z bankomatu, kreditní kartou platit u obchodníků
- c) za placení debetní kartou je úrok, placení kreditní kartou je zdarma
- d) debetní kartou se čerpají vlastní prostředky z účtu (případně kontokorentu), kreditní kartou lze čerpat úvěr od banky (do výše povoleného limitu)
- e) není žádný rozdíl
- f) nevím

7. Kdy upřednostníte použití kreditní karty před použitím debetní karty?

(možnost více odpovědí)

- a) při nákupech spotřebního zboží (např. televize, pračka, počítač, lednice aj.)
- b) při rezervaci letenek, auta např. na dovolené, nákupech přes internet
- c) při výběru hotovosti z bankomatu
- d) při nákupech a platbách v ČR
- e) nevyužívám nebo nechci využívat kreditní kartu
- f) nevím

8. Co je to anuita?

- a) Předem poskytnutá záloha při poskytování úvěru (např. 10% při nákupu auta)
- b) Suma vyjadřující součet (např. měsíčních) splátek za rok
- c) Splátka úvěru, která se skládá ze dvou částí: jistiny a úroku
- d) Nevím

9. Co znamená údaj RPSN?

- a) Roční procentní sazba nákladů – v procentech vyjadřuje výši nákladů na úvěr za rok
- b) Roční procentní sazba nákladů – v procentech vyjadřuje výši úroku zaplaceného za rok
- c) Racionální přesná sazba nákladů – říká, jakou mám úrokovou sazbu bez započítání dalších nákladů spojených s úvěrem
- d) Racionální přesná sazba nákladů – říká, kolik celkem zaplatím navíc za úvěr
- e) Nevím

10. Při porovnávání nabídek na úvěr si tu nejlevnější vyberete podle:

- a) úrokové sazby
- b) součtu poplatků za poskytnutí a vedení úvěru
- c) výše měsíční splátky bez ohledu na dobu splácení
- d) RPSN
- e) nevím

11. Je levnější úvěr s úročením 1% p.m. nebo 10% p.a.?

- a) Je to shodné.
- b) Výhodnější je úvěr s úročením 1% p.m.
- c) Výhodnější je úvěr s úročením 10% p.a.
- d) Nevím

12. Co je to kontokorent?

- a) je to jednorázový účelový úvěr
- b) je to forma spořicího účtu
- c) je úvěr, který lze čerpat pouze díky kontokorentní platební kartě
- d) umožňuje čerpat finanční prostředky na běžném účtu do záporných hodnot
- e) nevím

13. Kontokorentní úvěr je vhodné využívat především:

- a) k nákupu nemovitostí
- b) k nákupu zboží či služeb v obchodě a následnému dlouhodobému splácení
- c) jako rezervu ke krátkodobému překlenutí období, kdy dojdou vlastní finanční prostředky
- d) nevím

14. Jaká karta se používá k výběru hotovosti z bankomatu z Vašeho běžného účtu?

- a) kreditní karta
- b) debetní karta
- c) oba druhy karet
- d) nevím

15. Jaký je rozdíl mezi inkasním příkazem a trvalým příkazem na běžném účtu?

- a) Trvalým příkazem odesílá klient peníze příjemci ze svého podnětu, inkasním příkazem dává klient svolení příjemci platby, aby vstoupil prostřednictvím mezibankovního platebního styku na jeho účet a vybral předem dohodnutou sumu z jeho účtu
- b) Inkasní příkaz je název pouze pro SIPO (sdružené inkaso plateb obyvatelstva), vše ostatní je trvalý příkaz
- c) Shodné v obou případech – banka posílá peníze z podnětu klienta na účet příjemce
- d) Nevím

16. Jakým nejvhodnějším finančním produktem byste řešil/a nákup rodinného domu ve výši 3.000.000 Kč za předpokladu, že máte svých naspořených Kč 600.000,--?

- a) Spotřebitelským úvěrem jiným než na bydlení – hotovostním úvěrem
- b) Spotřebitelským úvěrem na bydlení – překlenovacím úvěrem ze stavebního spoření
- c) Spotřebitelským úvěrem na bydlení – účelovým hypotéčním úvěrem
- d) Ani jedna odpověď není správně
- e) Nevím

17. Nutně si potřebujete koupit spolehlivé auto např. za 400 000 Kč a chybí Vám cca 100 000 Kč. Jakým způsobem situaci vyřešíte?

- a) Formou kontokorentního úvěru
- b) Čerpáním kreditní karty
- c) Spotřebitelským úvěrem jiným než na bydlení – spotřebitelským bezhotovostním úvěrem
- d) Spotřebitelským úvěrem na bydlení – účelovým hypotéčním úvěrem
- e) Koupím si o 100 000 Kč levnější auto, tedy jen za vlastní peníze bez využití úvěru
- f) Potřebnou sumu získám od přátel či členů rodiny
- g) Jiným způsobem .....
- h) Nevím

18. Nečekaně se Vám dnes rozbila pračka a musíte si koupit do týdne novou.

Jakým způsobem to vyřešíte?

- a) použiji na nákup vlastní naspořené prostředky
- b) využiji prodejcem nabízený nákup na splátky
- c) prostřednictvím spotřebitelského bezhotovostního úvěru
- d) čerpáním kontokorentu / debetu na účtu
- e) využitím čerpání limitu kreditní karty
- f) jiným způsobem.....
- g) nevím

19. Co znamená termín konsolidace úvěrů?

- a) Sloučení více úvěrů do jednoho
- b) Splacení jedné půjčky prostřednictvím půjčky od jiného poskytovatele
- c) Řešení pro ty, kteří mají problémy se splácením dluhů a jsou se splátkami dlouhodobě po splatnosti
- d) Nevím

20. Máte u stavební spořitelny otevřeny dva účty stavebního spoření na Vaše rodné číslo a na obě posíláte každý rok částku Kč 30.000,--. V jaké výši získáváte ročně státní podporu za předpokladu, že u obou smluv byla státní podpora požadována?

- a) U každé smlouvy získáváte ročně státní podporu Kč 3.000
- b) U každé smlouvy získáváte ročně státní podporu Kč 2.000
- c) Získáte maximálně státní podporu ve výši Kč 2.000 za obě smlouvy dohromady
- d) Nevím

21. Úspory z ukončeného stavebního spoření (min. po 6 letech) lze použít:

- a) pouze účelově na bydlení (koupě bytu, družstevního podílu, rekonstrukci, aj.)
- b) vklady na jakýkoliv účel, vyplacenou státní dotaci a získaný úrok účelově
- c) na jakýkoliv účel
- d) nevím

22. Můžete si spořit 4000 Kč měsíčně a zatím nemáte žádný druh (krátkodobého ani dlouhodobého) spoření, zároveň nemáte žádné úspory. Vyberte a případně rozložte mezi jednotlivé možnosti (lze více odpovědí):

- a) na běžném účtu ponechám ..... Kč/měs.
- b) spořicí účet v bance ..... Kč/měs.
- c) stavební spoření ..... Kč/měs.
- d) úložka formou pravidelné investice ..... Kč/měs.
- e) životní pojištění se zaměřením na zhodnocení úločky.....Kč/měs.
- f) doplňkové penzijní spoření ..... Kč/měs.
- g) jiná možnost .....
- h) nevím

23. Co se stane s hodnotou peněz, které máte uložené např. v bance na spořicím účtu v případě náhlého skokového zvýšení inflace?

- a) nestane se nic, budu mít uloženou stejnou sumu a budou mít stejnou hodnotu
- b) suma (zůstatek) se nezmění, ale koupil (a) bych si za ně méně – dojde ke snížení jejich hodnoty
- c) banka odpovídajícím způsobem zvýší úrokovou sazbu – dojde ke zvýšení hodnoty vkladu
- d) nevím

24. Z důvodu nemoci či úrazu Vám poklesne na 3 měsíce příjem o 4 000 Kč.

Jakým způsobem vyřešíte tuto situaci? (možnost více odpovědí)

- a) snížením nebo neplacením některých nákladů domácnosti jako např. nájem, energie, jídlo apod.
- b) snížením nebo neplacením spořicíh produktů např. stavebního spoření, doplňkového penzijního spoření, pravidelné investice apod.
- c) snížením nebo neplacením životního či úrazového pojištění
- d) požádám o odklad splátek úvěrových produktů např. hypotéky, spotřebitelského úvěru, splátky kreditní karty apod.
- e) pro udržení rozpočtu či svého životního standardu budu čerpat kontokorent nebo limit kreditní karty
- f) tento krátkodobý pokles vyřeším případným čerpáním vlastních dosažitelných naspořených peněz - rezervy
- g) jiné řešení .....
- h) nevím

Abstrakt

SKALICKÁ, Jarmila. *Úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných regionech*. Plzeň, 2018. 71 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, finanční produkty a služby, peníze

Předmětem bakalářské práce „Úroveň finanční gramotnosti dospělé populace ve vybraných regionech“ je analýza současného stavu finanční gramotnosti v České republice. V teoretické části je postupně definována finanční gramotnost a její složky, následuje část zaměřená na vývoj finančního vzdělávání, postoj státu, formy a dostupnost tohoto vzdělávání. Práce obsahuje také dopady finanční negramotnosti a krátký výčet existujících výzkumů finanční gramotnosti. V praktické části charakterizují svůj výzkum, který byl prováděn pomocí dotazníkového šetření. Provedla jsem vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníkového šetření a celkové bodové hodnocení. Výsledky této analýzy jsou průběžně porovnávány s výzkumy, které proběhly v předchozích letech. V závěru práce jsou shrnuty výsledky vlastního průzkumu a obsahuje doporučení.

Abstract

SKALICKÁ, Jarmila. *Level of adult Financial literacy in certain regions*. Pilsen, 2018. 71 s. Bachelor Thesis. University of West Bohemia i Pilsen. Faculty of Economics.

Key words: Financial literacy, financial education, Financial products and Services, money

The object of bachelor work „Level of adult Financial literacy in certain regions“ is analyse of actual Financial literacy in Czech Republic. In theoretical part Financial literacy and its folders is gradually defined, follow on part, which is focused on the progression of the Financial acquirements, attitude of the state, form and availability of the acquirements. Work also include impact of Financial illiteracy and short enumeration of existing research on Financial literacy. In practical part I define my research which was made by questionnaire. I analyse each questions of questionnaire and overall point ranking. Results of my analysis is compared with previous historical researches. In the end of my work is described results of my own research which contains reccomendation.